

Samfunnsforståelse, integrering & psykisk helse

*En kvalitativ undersøkelse om samfunnskunnskaps-
opplæringen for voksne innvandrere i
introduksjonsprogrammet*

Trude Ødegård

Høgskolen i **Hedmark**

Avdeling for folkehelse

HØGSKOLEN I HEDMARK

År 2013

Forord

De som kjenner meg godt vet at jeg er glad i lange tankerekker, både de korte men særlig de lange. Dette prosjektet, som har ført til denne oppgaven, har lært meg at ingen ting står alene, alt står i forhold til noe.

Jeg takker Høgskolen i Hedmark for deres støtte både faglig og praktisk.

Min veileder Jan Kåre Hummelvoll takkes for tålmodighet, evnen til å se oppgaven, og ikke minst evnen til å ønske meg vel gjennom en denne lange prosessen.

Jeg ønsker og rette en stor takk til medstudenter ved Høgskolen i Hedmark for interessante diskusjoner, tilbakemeldinger etter fremlegg og gode ider og innspill. Lunsjene i kantinen vil bli husket og savnet gjennom latter, utløp for frustrasjon og vennskap som lever videre.

Jeg takker mamma og pappa for deres gode støtte økonomisk, praktisk og verbalt, men også at dere har vært overbærende med meg når frustrasjonen har vært stor.

I de fire kommunene jeg besøkte er det flere som skal takkes, både representantene for kommunene som jeg intervjuet men også kollegaer som jeg møtte på de forskjellige lærestedene som ønsket meg velkommen og var interessert i temaet.

Jeg ønsker å rette en spesiell takk til Svanhild, uten deg ville det ikke vært noen oppgave.

I tillegg takkes du Marit Løkken for inspirasjon, gode råd, refleksjoner og oppmuntrende ord.

Marianne, Tonje og Torun som hele tiden har heiet på meg og stått stødig som fjell når jeg har vaklet.

Til sist ønsker jeg rette en stor og modig takk til mine barn Ingeborg, Hallvard og Trond. Takk for at dere har holdt ut med meg og mine svingninger. Godt vi kan lene oss på gode rutiner og øve oss på unntakene, som det har vært flere av det siste året.

En stor og varm takk til alle sammen!

Lillehammer november 2013

Trude Ødegård

Innhold

NORSK SAMMENDRAG	6
ENGELSK SAMMENDRAG (ABSTRACT)	7
1. INNLEDNING	8
1.1 PRESENTASJON AV TEMA.....	9
1.2 HENSIKT, PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	12
1.3 DEFINISJONER AV SENTRALE BEGREPER I OPPGAVEN	13
1.4 OPPGAVENS OPPBYGNING.....	14
2. POLITISKE FØRINGER OG ERFARINGER MED PROGRAMMET.....	16
2.1 INNVANDRINGSPOLITIKK	16
2.2 TIDLIGERE FORSKNING OG LITTERATURSØK.....	17
3. TEORETISKE PERSPEKTIVER.....	20
3.1 HELSEFREMMEDE ARBEID.....	20
3.2 MIGRASJON	22
3.3 KULTUR	24
3.4 MIGRASJONSPROESSEN	25
3.5 SOSIAL STØTTE OG SOSIALE NETTVERK.....	28
3.6 PSYKISK HELSEARBEID	29
4. METODE.....	30
4.1 REPRESENTANTENE FOR KOMMUNEN SOM KASUS.....	30
4.2 VALG AV DE TRE KJERNEBEGREPENE	30
4.3 METODISK TILNÆRMING	31
4.4 UTVALG AV KOMMUNER OG INFORMANTER.....	32
4.5 INTERVJUENE	33
4.6 BEARBEIDING OG ANALYSE.....	34

4.7	METODEREFLEKSJON OG KRITIKK	36
4.8	ETISK REFLEKSJON	37
5.	TILRETTELEGGING OG VARIASJONER.....	39
5.1	UNDERVISNINGSMODELLER: LETTNORSK, LIKEMANNSPRINSIPPET OG MORSMÅL	39
5.2	TIDSPUNKT PÅ GJENNOMFØRINGEN AV OPPLÆRINGEN:	40
5.3	VARIASJONER I PROGRAMMET:	41
5.3.1	<i>Timetallet: «Det er helt meningsløst»</i>	43
5.3.2	<i>Nettressurs og bøker</i>	43
5.4	SAMMENFATNING	44
6.	OBLIGATORISKE PRØVER	45
6.1	KONSEKVENSER FOR ANALFABETER	46
6.2	SPRÅKFORM	46
6.3	SAMMENFATNING	47
7.	DEN NYE LIVSSITUASJONEN	48
7.1	EKSTRAMIDLER.....	51
7.2	LÆREREN EN VIKTIG KONTAKTPERSON	51
7.3	BARNEHAGEPLASS	52
7.4	PLASSERING AV SKOLEN	52
7.5	SPRÅKPRAKSISPLASSER	52
7.6	SAMMENFATNING	53
8.	HELHETLIG TOLKNING	54
8.1	KONKLUSJON	57
8.2	VIDERE FORSKNING.....	58
9.	LITTERATURLISTE.....	60
10.	VEDLEGG	64

Antall ord i oppgaven er 18 180

Norsk sammendrag

Denne masteroppgaven omhandler: *Helsefremmende og psykisk helsearbeid for nyankomne flyktninger gjennom samfunnskunnskapsopplæring*. Studien er et resultat av intervjuer relatert til tilretteleggingen av temaene *Barn* og *Familie* og *Helse* som er to av sju emner i samfunnskunnskapsopplæringen. Dataene er skapt på grunnlag av fire intervjuer med representanter for fire kommuner våren 2013. Dataene ble analysert ved hjelp av kvalitativ innholdsanalyse. Resultatet viser at representantene som tilrettelegger samfunnskunnskapsopplæringen står i en kompleks arbeidshverdag som uttrykker seg i et mangfold av praksiser. Sentralt i opplæringen er at de som tilrettelegger opplæringen har innsikt i og forståelse for deltagerens erfaring og kunnskap om det å leve et liv i eksil. Kommunens representanter oppleves generelt som positive og engasjerte i opplæringen, og uttrykker et idealistisk ønske om at undervisningen skal gi innsikt i norske samfunnsforhold og bidra til integreringsprosessen, mens realiteten delvis blir annerledes. For at programmet skal fremme den psykiske helsen til deltagerne, må det en bevisstgjøring av tilretteleggere og undervisere om hva som er brukernes behov i for å forstå det norske samfunnet og dermed styrke muligheten for integrering. En forutsetning for at samfunnskunnskapsopplæringen skal lykkes, er utviklingen av tverrfaglig og tverretatlig samarbeid.

Emneord: Samfunnskunnskapsopplæring for flyktninger, migrasjon, psykisk helse, integrering

Engelsk sammendrag (abstract)

This master thesis is about: *Health promotion and mental health care for newly arrived refugees through training in social studies*. The study is the result of interviews focusing on organizing and teaching of the themes *Child* and *Family* and *Health* – which are two of the seven obligatory topics in the social studies for refugees. The data is created on the basis of four interviews with representatives from four Norwegian municipalities in the spring of 2013. The data is analyzed by using qualitative content analysis. The results show that the representatives who facilitate the social studies program have complex working days which express itself in a multiplicity of different practices. A central requirement in the running of the program is those who facilitate the training have insight into and understanding of the participants` experience and knowledge of how it is to live a life in exile. The municipalities` representatives are in general positive and committed to the program, and have an idealistic desire that the training shall give increased knowledge of Norwegian social conditions, while in reality there are obstacles for this to happen. For the program to promote the mental health of the participants, the facilitators must be conscious of what the users` needs are in order for them to understand the Norwegian society and thereby strengthening the possibilities for integration. A precondition for successful training in social studies is the development of multidisciplinary and inter-agency collaboration.

Keywords: Social studies for refugees, migration, mental health, integration

1. Innledning

«Det er finns ikke noe som heter Barnevern i Nepal», sier en tolk til meg som en slags påminnelse til alle som jobber med flykninger og integrering. Tolken peker på noe som er lett å glemme, at vi tar for gitt at alle vet hva vi snakker om til enhver tid. Jeg opplever ofte i min arbeidshverdag som psykiatrisk sykepleier for nyankomne flykninger, at de ordene jeg bruker ikke gir flykningene noen mening. Her i landet har vi en tradisjon på at det er trygt og greit å spørre om man ikke forstår hva en ting betyr eller om noe er uklart. Det er ofte ikke vanlig i andre kulturer, og det er regelmessig at jeg opplever at de flykningene jeg snakker med smiler og nikker og man får et inntrykk at de har forstått. Men når jeg etterspør betydningen av det vi har snakket om, eller om de har forstått innholdet, vet de ikke hva jeg mener.

Min personlige veileder gjennom mange år minner meg ofte på at alt står i en sammenheng og ingen ting står alene. Vi som jobber med integrering må huske på dette og være nysgjerrige i våre møter og etterspørre helheten og ikke bare delene i en samtale. Så en ikke ser på en enkelt hendelse og gjøre det til en sannhet, men ser på hele konteksten. Denne studien kan på flere måter falle inn under dette. Der er min påstand at vårt syn på integrering har en ovenfra og ned holdning, og at vi lett definerer fra som er rett og galt ut fra våre egne verdier og holdninger og vi etterspør ikke flykningenes tidligere liv, erfaringer og gjøremåte. En slik ensidig fokusering i debatten om integrering, vil ikke skape rom for trygghet til de som skal leve hverdagen sin i et fremmed land men derimot skade selvbilde og troen på seg selv.

I tråd med kjernekompetansen til psykisk helsearbeid etterlyser jeg mer raushet, åpenhet og nysgjerrighet for den enkelte som skal leve sitt liv i et fremmed land og da får vi et nedenfra og opp perspektiv i våre møter, med noe som er fremmed og annerledes. Dermed skaper vi selvinnsikt, trygghet til flykningen og den enkelte sine ressurser blir stimulert til å ta grep om sitt liv. Dette bidrar til god psykisk helse til den enkelte og berikelse for vi som er så heldige og jobber med flykninger.

1.1 PRESENTASJON AV TEMA

Jeg har valgt å se på innholdet i og tilretteleggingen av samfunnskunnskapstimene for innvandrerne i introduksjonsordningen. Det er et 50 timers program som gis til nyankomne innvandrere. Opplæringen skal skje på et språk deltakeren forstår, og den skal beskrive og forklare viktige trekk ved det norske samfunnet. Regjeringen legger stor vekt på å understøtte foreldrene som en ressurs for sine barn. Derfor er informasjon om familieliv, foreldrerollen og barnas rettigheter i en norsk kontekst viktig. Tre avisoppslag¹ har aktualisert mitt tema og etter hvert problemstillingen. Det gikk på mistro og manglende tillitt mot barnevernet og behovet for gjensidig kulturforståelse som ligger i skjæringspunktet i systemforståelsen og det er her samfunnskunnskapsopplæringen kommer inn. I alle artiklene fremkommer det at kulturell forståelse er viktig, og innvandrerne peker på at de som jobber i helsesystemet i Norge ikke kan nok om andre kulturer. Innvandrerne påpeker at språkproblemer ofte kan føre til misforståelser, manglende tillit og større avstand mellom partene. Samtidig sier de som ble intervjuet i avisen at de mangler kunnskap om hva som er akseptabel barneoppdragelse i Norge, og at de ønsker råd og veiledning: «Men slik veiledning må komme gjennom dialog og ikke gjennom at barna blir tatt fra foreldrene da får vi mistillit til barnevernet og det blir større avstand, slik som vi viser i dag gjennom å demonstrere» (Adressavisa 12. april 2013).

Læreplanen for 50 timer samfunnskunnskap inneholder sju emner:

1. Ny innvandrer i Norge
2. Historie, geografi og levesett
3. Barn og familie
4. Helse
5. Utdanning og kompetanse
6. Arbeidsliv
7. Demokrati og velferdssamfunn

¹ Adressavisa: «Barnevernet forstår ikke vår kultur» 12. april 2013

«Mistro og manglende tillitt» 17. april 2013

Gudbrandsdølen Dagingen: «Viste sin mistillit til barnevernet» 11. juni 2013

Jeg vil fokusere på emnene Barn og familie og Helse. Målet for opplæringen er:

- Få kunnskap om viktige lover, regler og verdier knyttet til likestilling og barns rettigheter.
- Få kunnskap om vold mot barn og andre familiemedlemmer, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap er forbudt, og om straffereaksjoner ved slike lovbrudd.
- Kunne samtale om ulike syn på barneoppdragelse, og om hvordan familier, lokalsamfunn og det offentlige kan bidra til gode oppvekstvilkår for barn og ungdom.
- Få kunnskap om hvordan det norske helsevesenet fungerer.
- Få kunnskap om hvordan en får tilgang til ulike helsetjenester.
- Kunne samtale om ulike syn på fysisk og psykisk helse, og om hvordan en selv kan forebygge sosiale og helsemessige problemer.

(Læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere, 2012:5).

I tråd med internasjonale forpliktelser og norsk lovgivning innvilges det opphold og beskyttelse i Norge til mennesker som er på flukt. Det skjer dels gjennom et årlig mottak av overføringsflyktninger i samarbeid med FNs høykommissær for flyktninger. Dels skjer det ved at asylsøkere som kommer hit og fyller utlendingslovens vilkår for beskyttelse, eller innvilges opphold på humanitært grunnlag (Stortingsmelding nr.6 2012-2013) s.20.

Jeg ser det som både viktig og dagsaktuelt å fokusere på hva innvandrerne får i sin opplæring av samfunnskunnskap, slik at de er bedre rustet i møte med den nye hverdagen. Som psykisk helsearbeider er oppgavens relevant og viktig for å se sammenhengen og helheten i situasjon for mennesker som kommer som ny til et fremmed land. Mitt temavalg for denne oppgaven er i samsvar med studieplanen for masterutdanningen i psykisk helsearbeid ved Høgskolen i Hedmark. *Her heter det at:*

Å fremme *psykisk helse* forutsetter en vedvarende oppmerksomhet og innsats for å stimulere og beskytte psykisk helse gjennom helse livet, *særlig i forhold til sosialt marginaliserte grupper*. Godt planlagte programmer som *rettes mot livs- og arbeidsmiljø*, kan hjelpe til å oppnå en opplevelse av sammenheng, *bygge opp og vedlikeholde gjensidig støttende sosiale relasjoner* og *å mestre stressende situasjoner og hendelser*. I det overordnede perspektivet på psykisk helsearbeid i lokalsamfunnet, er det naturlig å ta utgangspunkt i WHO's helsepolitiske dokument *Health 21* (Region Europa 1998). Her trekkes psykisk helse som et viktig satsningsområde. Det etiske grunnlaget for WHO's *Health 21* hviler på tre viktige grunnleggende verdier:

- Helse er en grunnleggende menneskelig rettighet

-
- Likhet i helse og solidaritet i handling mellom og innen alle land og deres innbyggere
 - Deltagelse og ansvar for både individer, grupper, institusjoner og samfunn for vedvarende fremme av helse (Studieplan 2011/2012 s. 3-5).

Mitt fokus i denne mastergradsoppgaven er rettet mot den subjektive vurderingen programansvarlige i kommunen har av samfunnskunnskapsundervisningen, samt deres egenoppfatning av de obligatoriske prøvene som kommer til høsten 2013. Utgangspunktet for studien er medias søkelys på innvandrere som sier de har mistro og manglende tillit til barnevernet og uttalelser fra innvandrere som forteller at barnevernet ikke forstår vår kultur. Noen eksempler kan illustrere betydningen av kulturell forståelse:

Øyvind Dahl (2001) forteller om det å forstå og bli forstått om et legemiddelfirma som ville inn på markedet i Afrika med tablett mot hodepine. Markedsføringen skulle skje ved hjelp av en tegneseriestripe, der det første bilde viser en person plaget med hodepine, på det neste spiser han tablett, og det siste bilde er personen opplagt og kvitt hodepinen. Store plakater ble trykt opp og opplegget hadde stor grunn til å lykkes, men firmaet hadde glemt en detalj. I den arabiske verden leses all skrift også tegneserier fra høyre mot venstre, like selvsagt som vi leser fra høyre mot venstre! Denne fortellingen viser hvor galt det kan gå når man ikke setter seg inn i hvordan mennesker tolker bilder og tegn ut fra ulike referanserammer og det er ofte slik at man gjør slike fortolkninger ubevisst (Dahl 2001).

Gjennom vår oppvekst, oppdragelse og opplæring i et miljø blir vi gitt flere forutsetninger og tolkningsnøkler som vi tar for gitt. Vi tenker ikke over at vi bruker dem, men vi bruker dem daglig til å forstå og bli forstått i våre omgivelser. Dahl (2001:15,21) sier at samspill mellom mennesker skapes i det sosiale rommet gjennom dialog og samhandling. Da vil en flyktning ha utfordringer med å forstå juletreff og foreldremøter fordi begrepene er ukjent. Likeledes som at de på Madagaskar sier at kuas forbein er *armer*, og kuas bakbein er *bein*, da vil man få et annet forskjellig matematisk svar i Norge og på Madagaskar om man skal telle kuas bein! Men det er viktig å tenke at det er mennesker som møtes som er bærer av sin kultur. Og universelle likheter er det mellom oss mennesker, vi sover om natten og står opp, vi spiser mat og blir eldre og dør.

Det er gjennom møter med fremmede mennesker, og når man kommer til utlandet, at man tenker over at noe kalles norsk kultur, at andre mennesker har andre måter å gjøre og si ting på og reagerer annerledes enn oss. Vi har alle våre innebygde kulturelle koder.

1.2 HENSIKT, PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL

Utgangspunktet for denne oppgaven er medienes presentasjon av innvandreres opplevelse av «det norske systemet». Hensikten er å undersøke hvordan nyankomne flyktninger gjennom et planlagt program – samfunnskunnskapsopplæringen - kan bidra til å fremme god psykisk helse og integrering og dermed mestre stressende forhold og opplevelser som det er å komme ny til et fremmed land. Flere uttalelser i media går på at innvandrerne føler seg misforstått, og at de opplever at de mangler kunnskap om det norske samfunnet. Edvard Hauff (2007) sier at hverdagen i Norge faktisk påvirker den psykiske helsen til flyktninger sterkere enn de traumatiske opplevelser fra hjemlandet (<http://www.psykiskhelse.no/index.asp?id=27215>).

Gjennom samfunnskunnskapsopplæringen, som er et integreringstiltak, ønsker jeg å høre de programansvarlige sin opplevelse av samfunnskunnskapsopplæringen og da spesielt i temaene Barn og familie og Helse. Målet er å undersøke opplæringsprogrammet i kommunene og å belyse det i forhold til integreringsprosessen. Hvilken innflytelse og muligheter programmet har, som et integreringstiltak, der mange av deltagerne har flere utfordringer i livet i det nye landet, med tanke på at de har flyttet ufrivillig, og at mange har krigs og flykt opplevelser. Flere av dem som kommer har forlatt familien igjen i hjemlandet og flere har opplevd at nære slektninger og venner er døde eller drept. Mange av deltagerne har med seg opplevelser og erfaringer, som gjør at de sliter både fysisk og psykisk.

Med dette som bakgrunn er problemstillingen: *Hvordan blir undervisningen i samfunnskunnskap praktisert i ulike kommuner, slik at den fremmer integrering og helse?*

Jeg vil søke å belyse denne problemstillingen ved å konsentrere meg om tre forskningsspørsmål, ett for hvert tema som handler om ulike aspekter ved problemstillingen. Jeg har valgt ut tre kjernebegreper i denne oppgaven, nemlig *samfunnskunnskapsopplæring*,

obligatoriske prøver og den nye livssituasjonen. Det første forskningsspørsmålet dreier seg om to av de sju temaene samfunnskunnskapsopplæringen bygger på, Barn og familie og Helse.

1. *Hvordan og hvem tilrettelegger opplæringen av emnene Barn og familie og Helse i kommunen?*

Det andre jeg ønsker å undersøke er hvordan de som er kommunens representanter for opplæringen, tenker å tilrettelegge den, når det etter 1. september 2013 skal innføres obligatoriske prøver i samfunnskunnskap.

2. *På hvilken måte tenkes den obligatoriske prøven gjennomført?*

I det siste spørsmålet vil jeg konsentrere meg om mestring, muligheter og hvilke tiltak som kan fremme deltagerens liv i det nye landet. I Stortingsmeldingen nr. 6 (2012-2013) En helhetlig integreringspolitikk, presenteres forebyggende og holdningsskapende prosjekter som skal støtte familien. Her vil jeg undersøke hvilke tanker og erfaringer de kursansvarlige har med slike prosjekter eller program. Forskningsspørsmålet blir:

3. *Hvordan arbeides det pedagogisk for å fremme den lokale forankringen i den nye livssituasjonen for deltagerne?*

1.3 DEFINISJONER AV SENTRALE BEGREPER I OPPGAVEN

I oppgaven brukes flere begreper som har med migrasjon å gjøre, og som kan være flertydige. Jeg vil derfor gjøre rede for hvordan de forstås i denne oppgaven.

Migrasjonsprosessen blir brukt for å beskrive hva som skjer når et menneske flytter fra sitt opprinnelige hjemland og til et nytt, fremmed land. Det å flytte fra et sted til et annet kalles migrasjon og den prosessen man som menneske går igjennom i en slik periode kalles migrasjonsprosessen (Dahl 2001).

Begrepet *innvandrere* er sentralt for oppgaven, og *innvandringen* i Norge kan inndeles etter innvandringsgrunn. Men ordet *innvandring* betyr innflytting av utlendinger til et land eller

stat hvor de tar seg varig opphold. I Norge brukes begrepet *innvandrere* som en felles betegnelse på personer med utenlandsk bakgrunn, uavhengig av årsaken til innvandringen. Dette refererer til på hvilke grunnlag innvandrerne fra land utenfor Norden har fått oppholdstillatelse i Norge. SSB skiller mellom fire slike oppholdsgrunnlag – arbeid, familie, flukt og utdanning (Stortingsmelding nr.6, 2012-2013).

Familieinnvandring brukes på en samlebetegnelse for familiegjenforening og familieetablering. I Stortingsmelding nr. 6, 2012.-2013 sier at det er ulike måter å definere og avgrense befolkningen på etter innvandrerbakgrunn. De sier at den viktigste kategorien er innvandrere, det vil si personer som er født i utlandet av to uten landsfødte foreldre og som på et tidspunkt har innvandret til Norge. *Flyktninger* er personer som har fått opphold fordi de enten fyller vilkårene i flyktningkonvensjonen eller som står i reel fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller straff ved tilbakevending til hjemlandet (Stortingsmelding nr.6, 2012-2013). Noen *asylsøkere* har ikke beskyttelsesbehov som gir rett til asyl, men det foreligger særlige menneskelige hensyn og det gis opphold på *humanitært grunnlag*. Denne gruppen omfattes av ordningen for bosetting og introduksjonsprogram. I tillegg kommer *overføringsflyktningene* via FN. Her dreier det seg om ca. 1000 nye i året, de kommer fra flyktningleirer rundt om i verden.

1.4 OPPGAVENS OPPBYGNING

I min oppgave ønsker jeg å se på opplæringen i samfunnskunnskap og se den som en del av det helsefremmende og det forebyggende helsearbeidet. Og at det for mange oppleves som psykisk stress og komme til et nytt land men med et godt samfunnskunnskapsprogram kan den enkelte oppleve sosial mestring i integreringsprosessen.

Kapitel 2 redegjør for opplæringsprogrammet og erfaringer med programmet, det teoretiske perspektivet kommer i kapittel 3. Kapittel 4 beskriver mine metodiske betraktninger og valg. I kapittel 5 tar jeg for meg hvordan kommune beskriver tilretteleggingen av opplæringen, i emnene Barn og familie og Helse, dvs. hva som faktisk gjøres og hvordan kommune opplever dette. I kapittel 6 beskriver jeg kommunenes holdninger til de obligatoriske prøvene, som kommer til høsten 2013. Hvilke tanker har de programansvarlige om deltagerne ikke består prøven, og hvilke språk er det hensiktsmessig at prøven er på. Kapittel

7 inneholder ulike arbeidsmetoder som fremmer den nye livssituasjonen til deltagerne. Her omtales opplæringsstedene sine samarbeid med andre instanser som Helsestasjon, Barnevern eller andre. I kapitel 8 inneholder en helhetlig tolkning og konklusjon rundt resultatene og forslag til videre forskning.

2. POLITISKE FØRINGER OG ERFARINGER MED PROGRAMMET

I dette kapitlet beskrives politiske perspektiver med relevans for studien. Ulike erfaringer med introduksjonsprogrammet vil bli belyst og satt i sammenheng med oppgavens tema.

2.1 INNVANDRINGSPOLITIKK

I Stortingsmelding nr.6 «En helhetlig integreringspolitikk» (2012-2013) heter det at integrering er en prosess som omfatter alle som bor i landet og de som flytter hit. De som kommer, må tilpasse seg og ta del i arbeids- og samfunnsliv. Og vi som bor her må anerkjenne og godta, at mangfold er hverdagen i Norge. Integreringspolitikken skal gjøre så alle har like muligheter, rettigheter og plikter (2012: 9).

Stortingsmeldingen legger vekt på at alle som bor her i Norge, skal få bruke ressursene sine og ta del i fellesskapet. Den fremhever at arbeid er nøkkelen til deltagelse og økonomisk selvstendighet, som vil styrke tilhørigheten til det norske fellesskapet (2012: 8). Det er en klar sammenheng mellom norskkunnskaper, samfunnskunnskap og tilknytning til arbeidslivet. Norskkunnskaper er dessuten viktig for å vise sine egne resurser. Det er også en vesentlig kunnskap for deltagelse på andre områder i samfunnet, som for eksempel å følge opp barna sin skolegang (2012: 28).

Meldingen sier også noe om at norskkunnskaper alene ikke er nok, men det å få kunnskaper om det samfunnet man har kommet til er viktig. Regjeringen legger stor vekt på at foreldrene skal være en ressurs for sine barn. Derfor er informasjon om familieliv, foreldrerollen og barnas rettigheter i det den norske hverdagen viktig (2012:82). Denne kunnskapen skal de få gjennom de 50 timene med samfunnskunnskap.

Opplæringen i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere er et viktig kvalifiseringstiltak, som er regulert av introduksjonsloven. Formålet er å styrke nyankomne innvandreres muligheter for deltagelse i arbeids og samfunnsliv, og å bli økonomisk selvstendige. Det er kommunene sitt ansvar å tilby opplæringen, og opplæringen skal være tilpasset den enkeltes sitt behov og forutsetninger (2012: 28).

I Stortingsmelding nr.6 (2012/13) under kapitlet om Helse og omsorg, står det at det å være i aktivitet, som jobb eller skole har betydning for hvordan vi har det. Det bidrar til økonomisk selvstendighet, da innvandrere er overrepresentert i lavinntektsgrupper. Den sosiale ulikhet er også sterkt knyttet til det å være i sysselsetting. Selv om helsetilstanden jevnt over er god i Norge, er det tydelige sosiale helseforskjeller. Det er flere grunner til dette, men faktorer som økonomi, lav utdanning og dårlig boforhold påvirker helsen vår. Regjeringen legger vekt på sammenhengen mellom folkehelse og andre samfunnsforhold, og mener det er viktig at det legges vekt på å bedre folks helse gjennom å se på helse årsakskjeden bak helseutfordringene (2012: 65).

For å skape bedre helse blant innvandrere, mener Regjeringen er det nødvendig å ta tak i de andre grunnleggende forholdene i samfunnet som økonomi, oppvekstmiljø, arbeids- og bomiljø. For å få til dette er samarbeid på tvers av sektorene nødvendig. Dermed er det å ha god helse, både psykisk og fysisk er et viktig aspekt ved gode levekår (2012: 65).

2.2 Tidligere forskning og litteratursøk

Det finns flere rapporter, undersøkelser og oppgaver rundt temaet samfunnskunnskapsopplæring i introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger, men få har et helseperspektiv og spesielt psykisk helse som et hovedfokus. De fleste erfaringsrapportene og evalueringene går på brukertilfredshet, samarbeidspartnere og organisering av programmet, men ingen på hvordan samfunnskunnskapsopplæringen kan bidra til bedre psykisk helse.

For å innhente en oversikt på tidligere forskning, har jeg foretatt litteratursøk i ulike databaser. Jeg søkte spesifikt på norske studier som omhandlet introduksjonsprogrammet og samfunnskunnskapsopplæringen. Resultatet av søket viste flere studier men ingen som hadde psykisk helse som vinkling. Jeg har valgt ut fire studier som er relevante for min oppgave.

I sitt masteroppgavearbeid fra 2006 gjorde Lerfaldet en feltstudie der hun så på introduksjonsprogrammet som et integreringstiltak i praksis. Hun sammenlignet på hvilken måte deltagerne kunne påvirke programmet og hvordan de ansatte opplevde ansvaret med å formidle et opplæringsprogram som deltagerne både har rett til og plikt til å delta. Hun fant

ut at de som underviser er preget av at de opplever at de ikke har nok ressurser til å yte det de ønsker og at elevene ikke får det de har behov for. Hun fant også ut at elevene opplevde å få liten anerkjennelse for sin kunnskap i klasserommet. På bakgrunn av sine funn trakk Lerfaldet den slutningen at det var liten tilpasning i klasserommet eller i programmet for deltagerne, spesielt med tanke på deltagerens tidligere utdanning. Lærerne forholdt seg til sine lærerplaner og pensumlister, dette på bakgrunn av at lærerne opplevde å ha ansvar for mange ulike elever med tanke på utdanning og erfaring. Siden det ikke finnes rutiner for at elevene skal få brukt sine kunnskaper, kan det gjøre at noen elever blir mindre motiverte og kjenne på mangel på anerkjennelse (Lerfaldet 2006).

Katralen, Kindt, Johnsen, Rønning & Yousefi (2008) gjorde et prosjekt for Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2008, der de gjennom en brukerundersøkelse av de 50 timene i samfunnskunnskapsopplæring, sammenlignet tre undervisningsmodeller² og hvordan brukerne var fornøyd med undervisningen. De fant ut elevene stort sett var fornøyd med undervisningen, men der de uttrykte misnøye, var det en sammenheng med hvor tilfredse de var med læreren. De fant også ut at en viktig kvalitet på undervisningen var evnen til nøytral framstilling av det som skulle undervises. Et viktig funn var at informantene opplevde at deler av undervisningen ikke samsvarte med informantenes egne erfaringer fra hverdagen, og informantene etterspurte informasjon om praktisk handling, på hvordan de kunne løse problemene som oppstår når teorien ikke stemte med virkeligheten de selv møtte. På bakgrunn av sine funn trakk Katralen et.al.(2008) den konklusjonen at årsaken til at manglende tilfredshet, var den måten samfunnet ble framstilt på, den ble framstilt på en stilisert måte. De peker også på at man ikke tar opp de vanskeligheter innvandrere møter når de skal leve opp til norske idealer, og det fokuseres mye på hvordan man ikke skal handle, men de gis lite informasjon på alternative handlingsmåter (Katralen et.al., 2008).

² Det er tre undervisningsmodeller i samfunnskunnskapsopplæringen:

Lettnorsk- modellen; da brukes svært enkel norsk i undervisningen

Likemannsmodellen; da blir en tidligere elev som har gjennomgått pensum, kurset i å være ressurs person for nye elever, sammen med en norsk lærer. Da denne personen har vært i samme situasjon selv, vet han eller hun hva som trengs.

Modell med to-språklig lærer; da har man en lærer som behersker norsk og språket til dem man underviser.

I sitt prosjekt fra 2013 sammenlignet Eide hva som fremmet og hemmet deltagerne i introduksjonsprogrammet til å kunne gå ut i utdanning eller arbeid etter avsluttet program i en kommune på Østlandet. Gjennom en intervjustudie blant de ansatte ved læringssentret fant Eide at bedre samarbeid mellom aktørene som kan være til hjelp for flyktingene ville gi økt mestringsopplevelse, likeledes ville en god lederforankring på læringssettene øke sannsynligheten for god resultatoppnåelse i introduksjonsordningen. På bakgrunn av intervjuene fant han ut at når lederne følte de ikke hadde tilstrekkelig tilgang på statlige eller kommunale tiltak, rettet de heller fokus mot de ulike frivillige aktører i kommunen (Røde Kors og Frivillighetssentralen) som viste seg å være virkningsfulle for deltagerne. Sammenhengen mellom tett oppfølging av programrådgivere når deltageren ikke var i klasserommet, som til økonomisk og praktisk veiledning, var viktig for deltageren under introduksjonsforløpet.

I sitt mastergradsarbeid fra 2012 sammenlignet Elmar betydningen av religiøs og kulturell identitet for muslimske innvandrere som deltar introduksjonsprogrammet. I og med at programmet opptar mye av tiden for flyktingen de første to årene, ønsket Elmar å ha den religiøse og kulturelle identiteten som fokus i integreringsprosessen. Elmar fant ut at religion og kulturell betydning var viktig om informantene skulle trives i lokalsamfunnet, spesielt satte informantene pris på kommunens initiativ til organisering av religiøse og kulturelle høytider. Men funnene fortalte om liten grad av tilhørighet til kommunen, selv om alle hadde et genuint ønske om å bo i Norge. Dette på bakgrunn av manglende nettverk og jobbprosjekter i lokalsamfunnet. Introduksjonsprogrammet har stor innvirkning på deltagerens integrering, og Elmar etterspurte derfor tiltak i det sosiale miljøet som kan ha positiv innvirkning på deltagerne liv. Sammenhengen mellom trivsel og tilhørighet er avgjørende for den enkelte deltagers opplevelse av integrering.

3. TEORETISKE PERSPEKTIVER

I dette kapitlet beskrives teoretiske perspektiver med relevans for oppgaven. Begrepet forebyggende helsearbeid vil bli belyst og satt i sammenheng med studiens hensikt. Jeg vil også se på migrasjonsprosessen og sammenhengen mellom denne og stress. Andre vesentlige perspektiver vil også bli beskrevet som krise, tap, sorg og sosial støtte.

3.1 Helsefremmende arbeid

Hovedfokus i dette kapitlet vil være helsefremmende arbeid og dens teorier, men migrasjonsprosessen faser, og den krisen mange opplever ved å komme til et nytt land, vil være viktig å belyse, da det kommer fram i empirien fra representantene i kommunene. Likeledes sosiale miljøfaktorer som det sosiale nettverket og skolemiljø/arbeidsmiljø er begreper som må kommenteres da det fremkommer i det empiriske materialet.

Det overordnede perspektivet på psykisk helsearbeid i lokalsamfunnet, bygger på WHO's helsepolitiske dokument «Health21» og det etiske grunnlaget har tre grunnleggende verdier:

- Helse som menneskerettighet
- Likheter i helse for alle innbyggere
- Deltagelse og ansvar for alle for å fremme helse

Disse verdiene ligger til grunn i handlingsstrategiene i «Health21».

1. Alle ledd må tenke på strategier som påvirker helsen
2. Resultatorienterte helseprogrammer
3. En helhetlig familiehelsestjeneste i alle ledd
4. En inkluderende helse prosess som inkluderer alle parter på alle nivåer hvor den enkelte er til det beste for alle sammen.

Hummelvoll (2012) skriver at å fremme psykisk helse forutsetter en oppmerksomhet og innsats for å beskytte mental helse gjennom hele livet, særlig i forhold til sosialt underprivilegerte grupper. Godt planlagte programmer slik som samfunnskunnskapsopplæringen til nyankomne flyktninger som denne oppgaven retter seg

mot, kan hjelpe mennesker i eksil til å oppleve meningssammenheng, bygge opp og vedlikeholde gjensidig støttende sosiale relasjoner og til å mestre stressende situasjoner og hendelser.

Helsefremmende arbeid som begrep har røtter som baserer seg på Antonovskys teori om salutogenese som betyr det som skaper helse. Flere forfattere har brukt metaforen om elven på å beskrive det helsefremmende og sykdomsforebyggende arbeidet.

En elv kan ha både fosser og stryk. Ett eller flere steder i elven kan man nærme seg fossen der det er fare for å drukne eller slå seg i hjel om man ikke kommer seg på land. En strategi kan derfor være at noen står ved fossekanten for å plukke opp de uheldige som har falt uti og nesten har druknet. Dette er en metafor på den tradisjonelle behandlingen av syke som skjer på legekontor og sykehus. Ved denne elven kan man finne gjerder som er satt opp langs elvebredden, som skal bidra til å hindre folk i å falle i vannet. Dette er et bilde på helsepolitikk som er iverksatt for å forbygge at personer blir syke (faller uti). Rollen til det helsefremmende arbeidet i denne metaforen kan være å sikre et trygt område der man kan gå uti elven, samt svømmetrening og kunnskap om hvordan man kan berge seg selv dersom man faller i vannet (Erikson og Lindstrøm, 2008 s. 195).

Antonovsky (1996) peker på at den grunnleggende *opplevelse av sammenheng* har stor betydning for både hvordan man tenker og praktiserer helsefremmende arbeid. Å oppleve livet som meningsfylt er en av de viktigste faktorene som fremmer helse. Teorien til Antonovsky bygger på hans forskning som viser at en person som har høy opplevelse av sammenheng også har en høy opplevelse av helse. Denne opplevelsen opprettholdes av tre holdninger: forståelighet, håndterlighet og meningsfullhet. For å oppnå denne sammenheng må den enkelte kunne forstå situasjonen.

Med begrepet helsefremmende arbeid er det mange som tenker på det arbeidet helsestasjonen gjør i forhold til helsekontroller til barn og til vaksinerings av de som skal ut å reise. Mange av oss har gjennom helseopplysning blitt kjent med skadene røyking kan påføre oss og hva som er lurt å spise. Noen bedrifter har bedriftshelsetjeneste og de som har ungdommer i hus har også hørt om helsestasjon for ungdom. Her til landet har vi også en skolehelsetjeneste.

Hummelvoll (2012) sier at lokalsamfunnet er en viktig arena, når man tenker helsetjenester inkludert psykisk helsearbeid. Når man jobber i et lokalsamfunn møter man mennesker i sitt hverdagsliv og i sin sammenheng. Siden samfunnsforholdene har betydning for helse og livskvalitet, er det viktig med et samfunnsperspektiv på lokalsamfunnsarbeidet. Hva man

mener med lokalsamfunn er at det kan variere, men det kan være et avgrenset geografisk område som nabolag, nærmiljø, bymiljø, kommune eller en mer avgrenset sosial arena som arbeidsplass og skole (Mæland 2010, s.126). I min oppgave vil da et lokalsamfunn ses i lys av en skole der samfunnskunnskapsopplæringen skjer og den enkelte deltager tar med seg sin kunnskap til sitt lokalsamfunn både i hjemmet, nabolag og nærmiljø.

Mitt fokus er det helsefremmende arbeidet som går mot psykiske lidelser i et samfunnsforhold. Mæland peker på viktigheten med *trygge og gode oppvekstvillkår* der foreldreveiledning er et av de tiltakene samfunnet bør tilrettelegge. Det er i tråd med Stortingsmelding nr. 6 (2012-2013) som legger vekt på å understøtte foreldrene som en ressurs for sine barn og at foreldrene lærer om familieliv, foreldrerollen og barns rettigheter i en norsk hverdag. Et annet tiltak er *utviklende og meningsfull tilværelse* som går på en selv som menneske, å få anerkjennelse på egen person og å føle seg verdifull og viktig. For å oppnå dette er utdanning og arbeid to forutsetninger. Det å være i et *støttende og stimulerende omgivelser* er ofte det som gjør en forskjell når man gjennom livet møter utfordringer. Så et godt sosialt nettverk som er med og gir oss identitet og tilhørighet er en rik kilde til fellesskapet og praktisk hjelp (Mæland 2010).

I min studie er jeg ute etter programmet samfunnskunnskapsopplæring til nyankomne innvandrere, og da spesielt med fokus på emnene Barn og familie og Helse. Det er i samsvar med det psykisk helsefremmende arbeid retter seg mot, det at et planlagt program skal sette folk i stand til å møte livshendelser både de forutsigbare og uforutsigbare. Et slikt program kan hjelpe mennesker til å oppleve meningssammenheng og å mestre stressende situasjoner, i følge Hummelvoll (2012, s.554). Borg (2012) påpeker at arbeid har en grunnleggende betydning i våre liv, det ses på som et gode og er noe verdifullt. Hun mener at det nært knyttet til ens identitet og at det gir ringvirkninger på andre ting i livet. Både i form av struktur og orden, men også i forhold til døgnrytmen. Det at det også er en sosial arena, at vi er sammen med andre og gjør noe er av betydning.

3.2 Migrasjon

Migrasjon, krise og tap: Austveg (1994) sier at enhver innvandrer er først en utvandrer. Først har en reist *fra* et sted, så har en kommet *til* der en skal være. Og alle som migrerer har sin

egen spesielle historie og forskjellene er store. Hun sier videre at å migrere er å overtre grenser, ikke bare geografiske, men også de grensene man har i seg selv og man må sette seg inn i nye situasjoner. For å takle disse nye situasjonene trenger man kunnskap for tidligere erfaringer strekker ikke til.

Teorier om hva migrasjon kan innebære for den enkelte bygger på taps- og kriseteorier. Da går man ut fra hva den enkelte har tapt og hvordan dette påvirker en i det nye landet og hvordan man håndterer den den nye hverdagen. Cullberg (1975) beskriver *kriser* som endringer i livet som overskrider grensen for hva vi kan tåle, vi kan ikke flyte på rutiner og det vi har tillært oss, og det er en situasjon som utfordrer både den følelsesmessige og intellektuelle kapasitet. Det fører med seg både psykisk stress og ofte fysisk stress, men Cullberg er opptatt av at krise også kan bli noe positivt, hvis en har evne og mulighet til å tåle stresset og bearbeide reaksjonene. Cullberg skiller mellom *utviklingskriser* og *traumatiske kriser*, der traumatiske kriser ikke er forutsett og hvor tap er sentralt.

Søderlindh (1984) nevner tre tap som viktige: *objektstap*, *autonomitap* og *sosial skam*. Der *objektstap* dreier seg om hus og hjem og den jorden man tilhører. Ting vi omgir oss med og slekter og venner som tilhører fortiden. *Autonomitap* gjenspeiler at verden kan være vanskelig å håndtere etter migrasjon, i alle samfunn finnes åpne og skjulte regler og disse vil det kunne ta lang tid å lære seg. Her kommer også språket inn og faren for ikke å bli forstått. *Sosial skam* kommer til uttrykk gjennom det at man kanskje får dårligere jobb her i landet enn det man hadde i hjemlandet. *Tapsreaksjonene* kan vise seg på forskjellige måter, men for flyktingene kan de virke ekstra sterke fordi de som regel ikke har noen retrettmulighet, i alle fall ikke den første tiden de er her.

Migrasjon, stress og mestring: Den som først undersøkte sammenhengen mellom migrasjon og stress på en seriøs måte var den norske psykiateren Ørnulf Ødegård. Han hadde en studie på norske innvandrere som reiste til Minnesota og fant at det var en høyere forekomst av schizofreni hos migrantene i forhold til de innbode amerikanerne og de som bodde hjemme i Norge (Ødegård 1932). I sin konklusjon skyldte han på at de som reiste var negativt selektert og mente at det var de som hadde dårlige relasjoner ville bryte bånd og migrere, dette var de samme personene som var disponert for psykoser mente han.

Dalgard og Sveaass (2010) er opptatt av at stress og mestring er viktige faktorer når det gjelder å forklare sammenhengen mellom sosiale miljøfaktorer og helse, både den psykiske

og fysiske. De peker på at noen grupper er særlig utsatt for slike påkjenninger og det er mennesker som har forlatt sine hjemland og innvandret til et annet. Dette gjelder for deltagerne som deltar i samfunnskunnskapsopplæringen som har kommet hit som flyktninger eller familiegjennforening og ikke som jobbsøkende eller studenter.

Varvin (2003) peker på sammenhenger mellom livet i eksil og psykiske lidelser, han sier at flyktninger har mer psykiske plager sammenlignet med ikke-flyktninger. Symptomene og plagene skyldes i stor grad belastninger de har vært utsatt for som følge av vold og forfølgelse. Men sier også at eksiltilværelsen kan gi økt stress og belastninger og kan utløse eller forverre psykiske lidelser. Han peker på at de som er traumatiserte kan eksiltilværelsen gi store tilleggsbelastninger som kan gi psykiske lidelser. Da Varvin skrev boken *Flukt og Eksil* (2003) var introduksjonsprogrammet i sin spede begynnelse og han beskriver det kommunale tiltaket som viktig med tanke på sosial støtte, mestring og det å komme i gang med å bli kjent.

I min oppgave er jeg ute etter variasjoner og likheter i praksisen rundt programmet, og empirien min sier at det er store forskjeller mellom kommunene og hvordan det arbeides pedagogisk for å fremme den nye livssituasjonen for deltagerne.

3.3 Kultur

Kultur: er et begrep en tenker på, når man snakker om innvandring og det brukes i mange sammenhenger.

Kultur er et av de mest omdiskuterte ordene i samfunnsfagene. Det kan sies at «kultur» er det samme for sosialantropologien som «energi» er for fysikken: Ingen kan gi en fullgod definisjon av det, men ingen kan heller klare seg uten det (Eriksen 1997, s.53).

Magelssen (2008), som selv er antropolog, sier at mellom antropologer er det ingen universell enighet om hva kultur er. Det ble i 1963 gjort en opptelling på å finne ut hvor mange definisjoner det var av ordet *kultur* i faget og resultatet var 156 ulike definisjoner. Hadde vi gjort en ny opptelling i dag, ville antagelig antallet vært mye høyere. Jeg har valgt å støtte meg til den britiske antropologen Richard Jenkins definisjon, som sier at *verken kultur eller etnisitet er noe folk «har», eller noe de «tilhører»*. I stedet er det det komplekse

repertoar som mennesker erfarer, bruker, lærer og 'gjør' i sine daglige liv, og innenfor disse konstruerer de løpende en følelse av seg selv og forståelse av sine medmennesker» (Jenkins 1997, s. 14).

Kultur vil bli benyttet som et støttebegrep for å komme nærmere empirien til det representantene for kommunene forteller. Som Hummelvoll (2012, s. 533) presiserer, vil en person som forlater sine vanlige omgivelser enten det er å flytte til et fremmed land eller fra en nordnorsk kystby til en by på Sørlandet vil det medføre et kulturskifte. Det å komme til et nytt land kan oppleves så forskjellig fra person til person og hvordan ting oppleves vil kanskje variere med årsaken hvorfor man er her. Noe har kanskje med ens egen personlighet å gjøre, hvordan man blir tatt imot og hvor mye sosial kapital den enkelte har. Det som er sikkert er at det er muligheter og utfordringer å komme som ny. De aller fleste har forventninger og tanker om det nye livet og for noen også drømmer og håp om noe annet enn det man kom fra. Et av målene for opplæringen i samfunnskunnskap er å *kunne samtale om ulike syn på fysisk og psykisk helse, og om hvordan en selv kan forebygge sosiale og helsemessige problemer*. Det å vite om og være klar over migrasjonsprosessen kan være med på å forebygge uhelse og opplevelsen av å ha kontroll over eget liv. Det å vite at slike reaksjoner er vanlige vil være en viktig mestringsfaktor i følge Dalgard og Sveaass (2010).

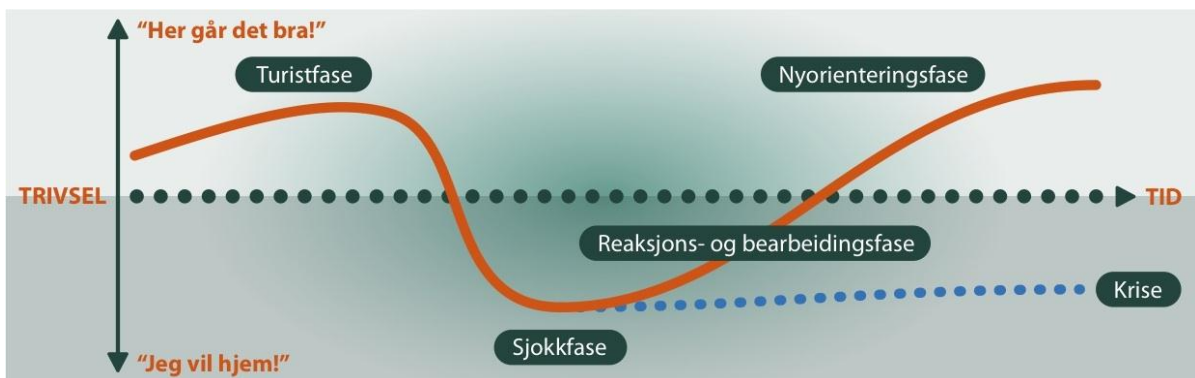
3.4 Migrasjonsprosessen

Migrasjonsprosessen kan, som Austveg (1989) beskriver, ha likhetstrekk med sorgprosessen gjennom tapsopplevelser og sorg over det man har forlatt. Mange har beskrevet hva som skjer når et menneske flytter fra sitt hjemland og må leve sitt liv i et annet land. Her er det noen typiske trekk som går igjen, selv om det er viktig å presisere at det ikke finnes en oppskrift på hvilke reaksjoner man kan forvente seg og hvordan det oppleves for den enkelte og deres familie å forlate sitt hjemland og bo i eksil i et annet land. Dalgard og Sveaass (2010) påpeker at det å mangle kunnskaper om det landet man flytter til, kan gi en opplevelse av maktesløshet og kan være en forløper til psykiske helseplager.

Alle immigranter har noe felles, sier Dahl (2001). De har alle bevisst eller ubevisst sin fortid og sine gamle kulturelle spilleregler med seg. De har med seg sin usynlige bagasje av et verdensbilde med sine sett av normer og verdier. Der de kjenner sine fest- og høytidsdager

og vet hvordan man tilber sin Gud. Hvordan forholdet mellom barn og voksne skal være og hvordan mann og kvinne skal oppføre seg i forhold til hverandre. Og de er vant til å se på sine normer og verdier som naturlige og riktige. Plutselig forandrer livssituasjonen seg og alt dette er uten betydning. Det kulturelle kartet de har med seg fra hjemlandet stemmer ikke med det nye terrenget (Dahl 2001).

Dahl (s. 198-201) har beskrevet migrasjonsprosessen og hvordan de ulike fasene arter seg og det understrekes at selv om fasene presenteres adskilt er det glidende overganger. Noen vil også vise flere reaksjoner fra ulike faser samtidig, og det er vanlig å gå frem og tilbake mellom fasene. Dette skjer fordi på det å møte en fremmed kultur er veldig sammensatt. Det å kjenne på motstridende følelser og at det svinger fra håp til håpløshet, noen vil også kjenne seg uvelkomne og det med språkproblemer vil være en utfordring for de aller fleste.

Figur 1 U-kurven

Turistfasen kjennetegnes av at de fleste opplever det som positivt å komme til dette nye stedet, de fleste blir tatt vel i mot og vist respekt. I denne fasen opplevs det nye som interessant og spennende. Det er enkelte som kaller denne fasen for «hvetebrødsdager», for noen har kanskje sett fram til å reise, oppleve noe nytt og å bryte gamle rutiner. Man opplever tiden litt som å være turist og på kurven er denne fasen lett oppadstigende. Og om man hadde vært «turist» hadde man reist hjem etter denne fasen med stor begeistring og med mange inntrykk.

Sjokkfasen for den som av ulike grunner er nødt til å bli i dette fremmede landet enten det enten det er jobb, utdanning, flyktning eller familieegjenforening er det ikke uvanlig å oppleve *kultursjokket*. Sjokket kommer når den enkelte ikke bare betrakter

det hele fra utsiden men er nødt til å leve i systemet. Denne fasen kjennetegnes av at trivselskurven raser ned under den striplete linjen som danner grensen for ønsket «jeg vil hjem igjen». Mange vil oppleve denne fasen som frustrerende uten å vite helt hva problemet er. Det er vanlig at ingen ting oppleves normalt, og ofte føler man at det man har lært og sett på som betydningsfullt er blitt uten betydning. I tillegg er det vanskelig å takle det nye språket, som i større grad man må forholde seg til. Mange opplever at kroppen reagerer fysisk og får kroppslige plager av ulik art. Det er vanlig å lengte hjem, og mange gjør også tanker om det er lurt å reise tilbake til hjemlandet. De mange kodene som andre tar for gitt, virker merkelig og landskapet rundt er ukjent. Det nye landet har andre tradisjoner på innkjøp av mat, matvaner og tider å spise på. I tillegg er det savnet etter venner, fellesskap i enten kirken eller andre sosiale arenaer.

Reaksjons- og bearbeidingsfasen I denne fasen vil mange reagere med synlig sinne eller frustrasjon over tingene som oppleves utilfredsstillende eller frustrerende. Mange føler seg trette eller motløse og kanskje triste. Det å ha skyldfølelse er vanlig både for dem som er igjen i hjemlandet og at de ikke strekker til, flere sender penger tilbake til hjemlandet. Mange kan føle seg som et lite barn som må lære alt på nytt, det er så mye man vet og ikke forstår. Det er lett å føle seg forvirret, ukonsentrert og i villrede som vi andre tenker er helt vanlige ting. Noen tviler på seg selv og har dårlig selvtillit, og andre tviler på om de noensinne vil fungere normalt igjen og det er lett å isolere seg. Krisen kan gå over av seg selv, men den kan også låse seg over lang tid. Det er i denne fasen viktig å skaffe seg kunnskap om sin egen situasjon og hvordan en kan få hjelp til å løse de problemene man sliter med. Dette er viktig fordi man med dette samtidig skaffer seg oversikt og kontroll over egen situasjon. Det kan være kunnskap om den lokale kulturen, språket, de forskjellige offentlige institusjonene.

Nyorienteringsfasen Dette er veien opp bakken på den andre siden av U-dalen og mange føler at de får mer kontroll over sin egen situasjon. Typisk for denne fasen er at man ser mer realistisk på sin egen situasjon og på de muligheter og begrensninger man har både her og nå, og i fremtiden. Gradvis tar man stilling til hvilke initiativ det er nødvendig å ta. I denne fasen skal man bearbeide det faktum at de relasjonene man hadde til sitt hjemland, sin familie og til sine venner der, ikke lenger er det samme. Det er viktig at man også her tilegner seg kunnskap om sin nye situasjon i det nye samfunnet. Slik kunnskap vil være med å gi handlingsmuligheter slik at man kan

påvirke sin egen og eventuelt familiens situasjon. I denne fasen er det mange som kommer til en erkjennelse av at de ikke behøver å bli ett med kulturen i Norge, men at det fult mulig å kombinere kunnskap, tradisjoner og ulike erfaringer fra sin opprinnelige kultur med den norske kulturen (Dahl 2001).

Dahl påpeker at hvor lang tid det tar i de forskjellige fasene varierer etter indre og ytre omstendigheter, mye har å si med oppfølging, tidligere erfaringer og personlighet. Men ikke alle klarer fallet i usikkerhetens dal og noen må gi opp. Er det nordmenn det er snakk om, kan de i slike tilfeller reise tilbake til hjemlandet men slik er sjelden for en flyktning og for noen blir det en livskrise.

Fasene i migrasjonsprosessen er ikke naturgitte, og den enkelte kan bevege seg fram og tilbake og det er heller ikke slik at en er i de forskjellige fasene med hele sin personlighet. Den erkjenner at innvandrerne har lidd store tap, men det gjelder også gleden over å ha kommet hit. Tapet og sorgen kan være til stede samtidig med gleden.

3.5 SOSIAL STØTTE OG SOSIALE NETTVERK

Opplevelsen av psykisk helse er relatert til meningssammenheng. Mening er nært forbundet med arbeids, og sysselsetting som er introduksjonsprogrammet for de nyankomne flyktningene sikter mot. Samtidig vil sosial støtte og medlemskap i sosiale nettverk være avgjørende for den psykiske helsen. Mæland sier:

Mennesket har ikke bare behov for mat og drikke, men også for kjærlighet, fellesskap, trygghet og respekt. Dette behovet dekkes særlig av de personene som omgir oss til daglig: familie, venner, naboer og arbeidskollegaer. Til sammen danner disse personene det vi gjerne kaller det sosiale nettverket (Mæland 2010:183).

Seikkula (2000) sier at det sosiale nettverket at det like gjerne kan være familiemedlemmer som arbeidskamerater man treffer daglig, som en god venn man møter en gang i året. Så de aktuelle relasjonene kan derfor være svært forskjellige. Hovedsaken er at den enkelte selv opplever dem som viktige og denne gruppen er forholdsvis liten og håndterlig. Betydningen av det sosiale nettverket er at det virker som en buffer for hvor mye stress i et individs livssituasjon. Med støtte fra det sosiale nettverket kan individet tilpasse seg og mestre stresset, men uten en slik buffer kan stresset føre til sykdommer eller psykiske sykdommer.

Med sosial støtte mener vi den hjelp og støtte som en kan få fra det sosiale nettverket og de viktigste faktorene i sosial støtte er følelsesmessig kontakt, bekreftelse på den man er og det å få informasjon og materiell hjelp. Den sosiale støtten kan bidra til god helse uansett om den enkelte har vært utsatt for noen spesielle påkjenninger eller ikke. Men opplever man store livsbelastninger kan den sosiale støtten ha en særlig positiv effekt og den kan fungere som en buffer mot utvikling av stress (Dalgard og Sveaass 2010). Sosial kapital handler om at mennesker har ressurser i sine sosiale nettverk som kommer dem til gode når det er behov for dem, skriver Solheim (2013), og viser til at det kommer til uttrykk gjennom å vise omsorg og gi tjenester, gjennom besøk og samvær.

3.6 PSYKISK HELSEARBEID

For å forstå hva begrepet psykisk helsearbeid er, er det viktig å vite hva psykisk helsearbeid består av sier Holte & Hummelvoll (2004). De peker på at psykisk helsearbeid går ut over den profesjonelle virksomhet og det er ikke bare en oppgave den enkelte har i sitt liv men en oppgave for alle offentlige etater i en kommune. Utgangspunktet for psykisk helsearbeid er brukernes behov og ikke tjenestene, og legger dermed vekt på at brukerne aktivt søkes og at deres erfaringskunnskap inkluderes i grunnlaget for tjenestetilbudet. Dette er hjørnesteinen i psykisk helsearbeid.

I et faglig perspektiv bygges kunnskapen på en tverrfaglig tankegang, som en bakgrunn for den praktiske virksomheten. Det handler om omsorg og om å bry seg og at man snakker sammen, det skaper trygghet. Et overordnet mål i psykisk helsearbeid er å bygge opp selvtillit til brukeren, det vil øke troen på å mestre livssituasjonen som igjen er viktig for å møte utfordringer (Holte & Hummelvoll, 2004).

4. METODE

Dette kapitlet beskriver metoden som er brukt i oppgaven, hvordan utvalget ble gjort og dataens reliabilitet og validitet. Jeg vil også synliggjøre de etiske spørsmålene i prosessen og de analytiske metodene som jeg benytter i oppgaven. Dette for å gi et helhetlig bilde av hvordan prosessen har vært og hvordan resultatet har tatt form.

4.1 Representantene for kommunen som kasus

Oppgaven beskriver og gjengir hvordan de kommunale representantenes meninger og erfaringer er, i forhold til hvordan undervisningen i samfunnskunnskap blir gjennomført i kommunen. Det er det representantene beskriver om tilrettelegging av deler av samfunnskunnskapen, som er analysegrunnlaget, og som blir presentert som funn i oppgaven. Oppgaven vil fortelle om representantene sine erfaringer og forståelse rundt samfunnskunnskapsopplæringen, de obligatoriske prøvene og den nye livssituasjonen til de som deltar i programmet, som jeg vil presentere i oppgaven.

4.2 Valg av de tre kjernebegrepene

Jeg har valgt ut tre kjernebegreper i oppgaven, som gjenspeiler forskningsspørsmålene mine:

1. samfunnskunnskapsopplæring

2. obligatoriske prøve

3. den nye livssituasjonen

Disse tre kjernebegrepene er oppgavens pilarer. Begrepet *samfunnskunnskapsopplæring* og *den nye livssituasjonen*, kom etter flere medieoppslag der innvandrere har demonstrert fordi de føler seg misforstått, og at de etniske nordmennene ikke forstår deres kultur. Selv om det har vært rettet mot barnevernet, har det en overføringsverdi til det helsefremmede arbeidet, som jeg ønsket å se på i min oppgave. Begrepet *obligatoriske prøve* synes jeg er interessant og utfordrende, da jeg visste at det var et lovforslag som skulle tre i kraft mens jeg skrev

denne oppgaven. Det å gjennomføre prøver i samfunnskunnskap, der forståelsen av temaene ikke alltid lar seg måle, er en utfordring. Derfor lurte jeg på hva representantene tenkte om at det fra høsten 2013 skulle gjennomføres *obligatoriske prøve* i samfunnskunnskap.

Kjernebegrepet *samfunnskunnskapsopplæring* er knyttet sammen med at det er noe de aller fleste innvandrere, som kommer hit til landet, skal gjennomføre. Den *obligatoriske prøven* i samfunnskunnskap, er en kontroll på at de har forstått innholdet i opplæringen. Og *den nye livssituasjonen* er den nye hverdagen som disse menneskene befinner seg i. Det er også i hverdagen den psykiske helsen vises og påvirker hvordan vi lever. Dette er kjernen i oppgaven og i forskningsspørsmålene. I denne sammenheng vil opplæring i samfunnskunnskap kunne gi positive ringvirkninger i retning av positiv psykisk helse på grunn av økt innsikt og kunnskap om landet man har kommet til.

Det er viktig for meg at det er informantene som gir begrepene innhold, ut fra sine erfaringer og refleksjoner i forhold til tilretteleggingen av samfunnskunnskapsopplæringen. Begrepene har således vært styrende i forhold til funnene mine. Selv om kjernebegrepene lå i forkant av intervjuene og var inspirert av medieoppslag og egen interesse for feltet, er det viktig i denne sammenhengen å påpeke at begrepene *samfunnskunnskapsopplæring*, *obligatoriske prøve* og *den nye livssituasjonen* henger sammen, og at gjennom intervjuene med representantene for kommunen gir begrepene mening basert på deres erfaringer og tanker.

4.3 Metodisk tilnærming

Studien har et beskrivende, utforskende og kvalitativt design, som bygger på fire kvalitative forskningsintervju som metode for datainnsamling i dette prosjektet. Fire kvalitative forskningsintervjuer med til sammen seks representanter for kommunen er gjennomført.

Tilnærmingen til hele studien kan beskrives som *hermeneutisk-fenomenologisk* (Hummelvoll og Barbosa da Silva 1998). Med det menes at hensikten er og utforske og beskrive hvilke tolkninger eller uttrykk for integrering og et ønsket liv, som representanter for kommunen presenterer gjennom sine uttalelser og tanker rundt kjernebegrepene samfunnskunnskapsopplæring, obligatoriske prøver og den nye livssituasjonen til innvandrerne. Det etterspørres etter representantene for kommunen sine egne opplevelser,

erfaringer og refleksjoner for å utvikle forståelsen av hva god integrering og hvordan den psykiske helsen kan fremmes gjennom tilretteleggingen av samfunnskunnskapsopplæringen.

Hermeneutikken som metode, er læren om fortolkningen av tekster å skape mening ut av den (Kvale og Brinkmann 2010). Et viktig begrep er *den hermeneutiske sirkel/spiral*. Spiralen viser til noe som egentlig aldri tar slutt, men som stadig utvides. Tekst, tolkning, forståelse, ny tolkning og ny forståelse, alt dette er deler i en helhet som stadig vokser og utvikles og er uttrykk for noe genuint menneskelige (Patel og Davidson 1999:26). Hovedpoenget er å se det man har gjort i en sammenheng; å se delene i forhold til helheten og omvendt (Solheim 2013).

Studien er i samsvar med en *hermeneutisk tilnærming*, i å spørre og forstå representanten i kommunen sine tanker og erfaringer knyttet til tilretteleggingen av samfunnskunnskapsopplæringen. Hermeneutikken kan bidra til å avdekke det individuelle og unike (Hummelvoll 1995:27) og å øke forståelsen for representantene sin tilrettelegging av samfunnskunnskapsopplæring i kommunen. For å finne og gi en korrekt beskrivelse av det unike representanten i kommunen forteller, brukes *fenomenologisk metode*. Den fenomenologiske metoden (Barbosa da Silva og Anderson 1991) i studien etterstreber å beskrive de tre kjernebegrepene gjennom representantene sine erfaringer og opplevelser. Da kommer representantene sine subjektive erfaringer som det viktige i denne forskningsprosessen.

Kvalitativt forskningsintervju (Kvale og Brinkmann 2010) er et åpent intervju der målet ikke er å styre intervjupersonenes svar, men vise åpenhet ovenfor nye og uventede fenomener. I min oppgave er ønske å beskrive og uttrykke representantenes erfaringer med tilretteleggingen, gjennomføringen og andre sider ved samfunnskunnskapsopplæringen. Dette for å beskrive hva representanten for kommunen tenker, reflekterer og erfarer omkring kjernebegrepene som studien fokuserer på.

4.4 Utvalg av kommuner og informanter

Da jeg skulle velge kommuner, ble valget gjort både av praktiske og hensiktsmessige forhold, men også ut fra rapporten til Rambøll Management AS på vegne av Arbeids og

Inkluderingsdepartementet i 2007. Her ble det påpekt at størrelsen på kommunen virker inn på tilbudet og gjennomføringen av samfunnskunnskapsopplæringen. Det ble gjort et utvalg på fire kommuner. Jeg ønsket en spredning i forhold til størrelse og geografi. Valget falt på en liten, to mellomstore og en stor kommune. En liten kommune i denne studien har under 10.000 innbyggere, mens den middelsstore har rundt 30.000 innbyggere og den store har over innbyggere 150.000.

Siden det er flere undervisningsmodeller å velge mellom for kommunene når de skal tilrettelegge for samfunnskunnskapsopplæringen, var det et ønske å velge kommuner med forskjellig undervisningsmodeller. Alle de tre undervisningsmodellene er representert gjennom kommunene som er valgt, det vil si å undervise med *tospråklig lærer*, *lettnorsk* eller *likemannsgrupper*.

Kontakten med kommunene ble gjort ved først å ringe til kommunen for å finne ut hvem som jobber med tilretteleggingen av samfunnskunnskapsopplæringen i introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger. Jeg sendte deretter mail om forespørsel om å delta i studien. Informantene i kommune A, B og D var de som tilrettelegger opplæringen i sin kommune. Da jeg kom til kommune C, som også var den siste kommunene jeg skulle gjøre intervju, ble jeg møtt av tre informanter og det visste jeg ikke på forhånd. To av dem var lærere i norsk og samfunnskunnskap og den siste var helsepersonell som underviste i temaene Barn og Familie og Helse.

4.5 Intervjuene

Kvale sier at å samtale er en eldgammel måte å tilegne seg kunnskap på. Thukydides intervjuet deltagere i Peloponnes-krigene for å skrive deres historie, og Sokrates brukte dialoger for å tilegne seg filosofisk kunnskap (Kvale 2009:27). Å intervju er blitt en del av den kulturen vi lever i fra tv-show til porerettintervju i riksavisen. Så det å intervju mennesker om deres erfaringer, opplevelser og refleksjoner er i dag kanskje den mest vanlige formen å samle inn data på, men et intervju kan ha ulik form og fasong. Jeg benyttet meg av det kvalitative intervju under studien for å tilegne meg kunnskaper om hvordan samfunnskunnskapsundervisningen blir praktisert i de ulike kommunene.

Alle intervjuene ble foretatt enten på møterom eller på kontor til representantene. Alle intervjuene er tatt opp på bånd og transkribert i etterkant.

Intervjuene er kvalitative, og Kvale (2009) beskriver formålet med det kvalitative forskningsintervjuet å få tak i intervjupersonenes egen beskrivelse av den arbeidssituasjonen han eller hun befinner seg i. Målet med hvert intervju var å få tak i deltagerens erfaringer, kunnskaper og tanker rundt de tre kjernebegrepene samfunnskunnskapsopplæringen, obligatoriske prøver og den nye livssituasjonen til de deltagerne i programmet. Et viktig element i det kvalitative intervjuet er å la informantene fortelle fritt om deres erfaringer (Kvale 2009). Jeg benyttet meg av en åpen intervjuguide og stilte oppfølgingsspørsmål der jeg ønsket mer beskrivelse rundt forskjellige temaer.

Det var tre individuelle intervjuer og et intervju med en liten fokusgruppe på tre deltagere.. De fire intervjuene hadde en variasjon på 43 minuttet og 1 time.

4.6 Bearbeiding og analyse

Analysen skal hjelpe oss til å finne ut hva intervjuet egentlig har å fortelle. Tolkningen skal vise oss hva det vi har fått vite, betyr (Bokmålsordboka, sitert av Dalland 2007:171).

I hele perioden har jeg skrevet feltdagbok, der har jeg beskrevet veiledningene, alle møtene jeg har vært på og telefonene jeg har gjort. Jeg har også beskrevet refleksjoner med medstudenter og framlegg på Høgskolen i Hedmark. Jeg har etter intervjuene skrevet refleksjoner om situasjonen og hvordan jeg oppfattet intervjuet. Feltdagboka har vært en viktig del av prosessen til å hjelpe meg å huske, siden denne prosessen har gått over tid. Den har jeg kunnet ta frem og gjenopplevd intervjuene og følelsen rundt det. Jeg opplevde at jeg kom i god kontakt med informantene og ble møtt med vennlighet og genuin interesse for studiens innhold.

Jeg hadde 49 transkriberte sider med intervju og min feltdagbok som materiale som dannet grunnlaget for analysen. Jeg benyttet en hermeneutisk fenomenologisk metode for å analysere mitt materiale. Jeg har brukt Kvale sin tilnærming i analysetrinnene, for å få oversikt over materialet. Etter at intervjuene var ferdig gjennomført og intervjuene var skrevet ut, leste jeg gjennom intervjuene flere ganger så jeg skulle bli godt kjent med teksten, samtidig som det ville gi meg en helhetsforståelse av materialet. Jeg hadde intervjuet

til sammen seks personer om sine erfaringer og tanker rundt temaene samfunnskunnskapsopplæringen, obligatoriske prøver og den nye hverdagen. Selv om jeg hadde lagt premissene i tema valgene var det også andre ting representantene var opptatt av.

Jeg organiserte deretter materialet inn i de delene som skulle studeres, det vil si å strukturanalyse teksten, og de tre hovedtemaene mine samfunnskunnskapsopplæring, obligatoriske prøver og nye livssituasjonen ble delt inn i meningsbærende enheter. De meningsbærende enhetene hadde jeg fargemarkert i teksten. Samtidig som jeg systematiserte enhetene, ble det etter hvert til koding av tekstbiter som hadde noe til felles. På tekstbitene jeg hadde klippet ut og kodet brukte jeg A,B,C,D for å skille kommunene fra hverandre. Jeg hentet også sitater fra intervjuene som jeg ordnet etter tema og undertema.

Det første prinsippet som gjelder hermeneutisk meningsfortolkning, er at man går frem og tilbake i prosessen mellom deler og helhet, det vil si den hermeneutiske sirkel (Kvale 2009). Det blir som en trapp der man går oppover og øker evnen på å forstå de enkelte delene ved å sette dem i en sammenheng. Da får man en ny og bedre forståelse for sammenhengen som helhet, som i neste omgang gjør så man forstår delene på en ny måte med en dypere innsikt. Det blir som en spiral som åpner for stadig dypere forståelse av meningen og som aldri slutter.

Jeg tok ut sitatene som handlet om samfunnskunnskapsopplæringen fra alle intervjuene og så etter fellestrekk ved dem. Det samme gjorde jeg for obligatoriske prøver og den nye hverdagen. Da kom etter hvert temaene fram og undertemaene fra kjernebegrepene, denne inndelingen ble systematisert i tabell 1.

Tab.1 Inndeling og systematisering av meningsbærende enheter til tema og undertema

Kjernebegrep	Tema	Undertema
Samfunnskunnskapsopplæring	Variasjoner	Lett norsk, likemannsprinsippet, morsmål, nettressurs
Obligatoriske prøve	Iverksettelse: 1.9.2013	Konsekvenser, språkform, analfabeter
Nye livssituasjonen	Samarbeid	Ekstramidler, barnehageplass, språkpraksisplasser, læreren

4.7 Metoderefleksjon og kritikk

I hele denne prosjektperioden har det vært viktig å reflektere over egen rolle som forsker og mange spørsmål og tanker har jeg undret meg over langs denne veien. Det at jeg hadde valgt ut temaene på forhånd, har vært med på å styre prosessen og det hadde jeg gjort av egen personlige interesse og medieoppslagene. Da hadde jeg med en forforståelse inn i prosjektet og er farget av det selv om jeg har prøvd å sette det til side. Det kan godt hende jeg hadde fått andre svar om jeg hadde spurt andre personer og hadde jeg intervjuet flere representanter for andre kommuner, hadde materialet vært større, men jeg vet ikke om variasjonen hadde vært det. Jeg har reflektert over at flere landsdeler ikke er representert, men det har å gjøre med tidsplan, penger og ressurser. Men jeg mener likevel at det er gjenkjennbart for de som tilrettelegger samfunnskunnskapsopplæringen til nyankomne flyktninger.

Jeg har i tillegg reflektert og snakket både med veileder og medstudenter om antallet intervjuer om det er tilstrekkelig eller om antallet skulle øket for å dekke flere kommuner med variasjoner og dybde i materialet. Det er hele tiden både en vurdering og balansegang om metning er nådd i det materialet man har og selv om ønsket hadde vært flere intervjuer

og spennende også, så har jeg et inntrykk av at materialet både er gjenkjennbart og gir en variasjon over praksis i kommunene.

4.8 Etisk refleksjon

«Etikk er gjennomgående del av forskningsprosessen som ikke kan avgrenses som en egen del av denne prosessen. Etske bemerkninger og forbehold gjøres underveis gjennom hele prosjektet» (Widerberg 2005:166).

Så etiske utfordringer er å finne i alle ledd i et prosjekt, fra planlegging til gjennomføring og til slutføringen av prosjektet. Allerede i planleggingsfasen, i forhold til temavalg og problemstilling var det viktig for meg å tenke igjen om dette. Jeg sitter igjen med mye ny kunnskap, erfaring og selvinnsikt etter dette prosjektet, og jeg opplevde også møtene med de personene jeg intervjuet som fruktbare begge veier.

Etter at designet var godkjent, tok jeg kontakt med de ulike læringsstedene, først på telefon der jeg informerte åpent om prosjektet om dens hensikt og hva jeg skulle bruke det til, så fikk de et informasjonsskriv der bakgrunn for prosjektet sto skrevet og hvilke tema jeg kom til å etterspørre i intervjuet og hensikten med prosjektet. For å sikre de etiske retningslinjene ble det stilt krav til informert samtykke fra informantene, der de skrev under på at de gjorde det at egen fri vilje og på et selvstendig grunnlag. Men at de når som helst gjennom hele undersøkelsen kunne trekke seg fra prosjektet uten at det fikk negative konsekvenser.

Da jeg møtte dem gjentok jeg hvem jeg var, hensikten med prosjektet og hva jeg ville snakke om. Jeg opplyste om min egen taushetsplikt og de formelle sidene ved anonymitet. At både de selv og kommunen ville bli anonymisert, bidro til at informantene kunne føle seg mer fristilt og åpne og med mer personlig informasjon som ubetinget styrket materialet og det ferdige resultatet som helhet. Jeg har tenkt på et av de mest grunnleggende etiske prinsippene man har som forsker, er at man skal behandle deltagerne med respekt.

Jeg lovet informantene anonymitet i oppgaven. Likevel kan noen av sitatene gjenkjennes om den som leser oppgaven kjenner opplæringssentret og kommunen dette dreier seg om. Beskrivelsen av de fire kommunene jeg har besøkt er også forsøkt anonymisert, men det er

en viss gjenkjennelsesfare når jeg oppgir størrelsen på kommunen som er riktig gjengitt fra Statistisk sentralbyrå.

5. TILRETTELEGGING OG VARIASJONER

I dette kapitlet beskrives hvordan man tilrettelegger et program for samfunnskunnskap i et land som består av mange kommuner og hvor det er stor variasjon både i størrelse og innbyggerantall veldig viktig. Det er derfor relevant å si noe om hvordan representantene tenker og beskriver sin hverdag rundt dette temaet så de kan gi et helhetlig bilde av sin praksis.

Dette kapitlet handler om hvordan man tilrettelegger opplæringen i emnene Barn og familie og helse i de fire kommunene jeg besøkte. Lov om introduksjonsordningen for nyankomne voksne innvandrere som også blir kaldt introduksjonsloven, trådte i kraft 1. september 2005. Denne loven gir rett og plikt til 600 timer gratis opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Avhengig av alder og oppholdsgrunnlag gir dette rett og plikt til introduksjonsprogrammet. Introduksjonsordningens overordnede mål er å gi kursdeltagerne grunnleggende norskferdigheter og kunnskap om norsk samfunnsliv og forberede dem til medvirkning til yrkesliv eller videre utdanning. Opplæringen må skje innen et gitt tidsrom og kurset er gratis, de mottar introduksjonslønn under programmet. Det er to sider ved opplæringen som myndighetene tenker er viktig og det ene er å gi informasjon om viktige samfunnsforhold for den nyankomne og det andre er at den gis så fort som mulig. Læreplanen i norsk og samfunnskunnskap er utarbeidet av Vox som står for Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk etter oppdrag fra Arbeids og inkluderingsdepartementet og Vox har utarbeidet en metodisk veiledning i læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere.

5.1 Undervisningsmodeller: Lettnorsk, likemannsprinsippet og morsmål

Hvordan undervisningen foregikk i de forskjellige kommunene varierte ut fra hvilke modeller de arbeidet etter. De tre undervisningsmodellene er lettnorskmodellen, likemannsmodellen og tospråklig lærer. Lettnorskmodellen er en undervisningsmodell der det brukes svært enkel norsk, slik at deltagerne med et begrenset ordforråd skal kunne forstå hva som blir sagt. Likemannsmodellen tar utgangspunkt i at innvandrere kan lære av

hverandre ved å bruke egne ressurser, erfaringer og kunnskaper. Likemannen snakker et språk deltagerne forstår og det var viktig for den kommunen jeg intervjuet at personen var egnet til oppgaven. Modellen med tospråklig lærer går ut på at man har en lærer som snakker deltagerens språk i tillegg til norsk. Det vil si at undervisningen skjer på et språk deltagerne forstår. Hvilke modeller som ble brukt i de fire kommunene, fremgår av tabell 2.

5.2 Tidspunkt på gjennomføringen av opplæringen:

Det var også ulikheter i forhold til tidspunktet gjennomføringen av opplæringsprogrammet skjer, det kan være at opplæringen skjer i bolker da gjerne i høst og vinterferien. Andre steder gjennomføres det på slutten introduksjonsprogrammet på grunn av at undervisningen skjer på lettnorsk. Der opplæring skjer med tospråklig lærer kom undervisningen i gang så fort det var nok elever i en gruppe. Mens andre hadde en fast dag i uken til undervisning i samfunnskunnskap. I tabellen under er det en oversikt over kjennetegn på kommune og jeg vil skrive bokstav A, B, C og D som en kode på hver kommune i videre referanser til kommunene.

Tabell 2: Kjennetegn på kommunene

Kommune	A	B	C	D
Størrelse	Landkommune Østlandet	Mindre by Østlandet	Mindre by Midt-Norge	Stor by Midt-Norge
Undervisning modell	Lettnorsk	Lettnorsk	Likemannsprinsippet	To språklig lærer

5.3 Variasjoner i programmet:

En representant i en middelstor kommune sa: «Hvis du hadde tatt inn alle lærerne her så hadde du fått 12 forskjellige svar fra 12 forskjellige lærere». I forlengelsen av dette er det relevant å formidle hvordan representantene begrunner og beskriver variasjonene i tilretteleggingen av samfunnskunnskapsopplæringen for å søke å gi et så helhetlig bilde av representantene sitt daglige arbeid.

Hvordan samfunnskunnskapsopplæringen blir praktisert og hvilke veier tilretteleggingen går, varierer i stor grad. Introduksjonsprogrammet består av både norskopplæring og samfunnskunnskapsopplæring, og er likeverdige deler. Variasjonene i opplæringen i samfunnskunnskap viser seg på ulike måter. En kommune legger vekt på tidspunktet for opplæringen, da det passer best i forhold til norskopplæringen og lærerstaben. Mens en annen kommune tenker at de må ha en basiskunnskap med norsk først, deretter blir det lettere å tilegne seg kunnskaper i samfunnskunnskap. Atter andre gir opplæringen samfunnskunnskap i høst- og vinterferie. Men felles for representantene er enighet om at samfunnskunnskapsopplæring er viktig for flyktingene siden den skaper tilhørighet og forståelse og trygghet som er nødvendig for integrering i Norge.

En av grunntankene for å fremme psykisk helse som WHO's helsepolitiske dokument retter fokus mot, er at man benytter seg av godt planlagte programmer, særlig mot marginaliserte grupper. Flyktingene vil nettopp være et eksempel på en særlig marginalisert gruppe. Dalgard og Sveaass (2010) hevder at det å mangle kunnskaper om det landet man flytter til gir en opplevelse av maktesløshet og kan være en forløper til psykiske plager. Det er det WHO sier at godt planlagte programmer som retter seg mot livs- og arbeidsmiljø kan hjelpe til å beskytte psykisk helse og mestre stressende situasjoner.

Representantene for kommunene hadde mange forskjellige utfordringer når det gjelder å tilrettelegge opplæringen for flyktingene. Deltagerne forteller om en opplæring som både skal favne de sterke og svake elevene i en og samme gruppe, da det ikke er nivådeling i samfunnskunnskapsopplæringen. Det skal også undervises på et språk som deltagerne forstår og opplæringen skal komme så tidlig som mulig i introduksjonsprogrammet. I det følgende vises variasjoner i representantene sin oppfatning av hvordan det er å tilrettelegge opplæringen:

Kommune A

Vi gjør det sånn, at vi har deler av 50 timer samfunnskunnskapen som eget kurs, ca. halvparten- og ca. halvparten har vi integrert i norsklæren, slik at det kommer på flere nivåer og det vil komme igjen flere ganger. Vi bruker da vinterferien og høstferien til å ha separate kurs og så tar vi resten inn i de ordinære norsktimene.

Kommune B

Sånn som i år så har vi tre timer hver formiddag som er norsk med samfunnsfag. For det er jo så mange samfunnsfaglige temaer i norskboka at det er naturlig integrert der. Så er det den enkelte lærer som har ansvaret. Hvis du hadde tatt inn alle lærerne her så hadde du fått 12 forskjellige svar fra 12 forskjellige lærere på hvordan de gjør det.

Kommune C

Vi bruker en dag i uken på samfunnsfag og vi snakker norsk, men vi har tolker og det vi kaller likemenn som tolker det vi sier. Vi har hatt det en stund nå og så er det bestandig en nybegynnergruppe, der får alle komme uansett hvilken status de har når de kommer enten de er flyktninger eller innvandrere. Vi har jo mottak er i kommunen.

Kommune D

Jeg er ansvarlig for å organisere et tilbud der jeg henter inn lærere etter behov og behovet blir etablert når elvene kommer og registrerer seg. Da blir de lagt inn i en database som er organisert sånn at jeg lager et for hvert språk og når minimumskravet vårt er fylt opp kjører vi kurs. Vi kjører kurs på de fleste språk og flere kurs både på dagtid og kveldstid. Så her får de samfunnskunnskap på sitt eget morsmål.

Materialet viser at alle kommunene gjør sine valg som er tuftet på at de vil sine elever det beste og som vi ser er forskjellene store. Representantene presenterer et bilde av kommuner som er trygge på utformingen av sine egne opplegg. Kommune A sier imidlertid at undervisningen kommer for seint i introduksjonsløpet enn hva som er ønskelig. De ulike kommunene viser et spenn i de ulike praksisene og sitatet «det er mange veier til Rom» gir mening når man snakker med respondentene.

Blant deltagerne finnes det mange oppfatninger om hva som skal gi kvalitet på opplæringen.

5.3.1 Timetallet: «Det er helt meningsløst»

Timetallet blir generelt lite omtalt spesifikt av kommunene under intervjuet. I hvor stor eller liten grad timetallet har fått plass i oppgaven, avhenger av i hvor stor grad kommunene selv var opptatt av det. Antall timer er ett av flere viktige problemer og er en utfordring når samfunnskunnskapsopplæringen skal belyses og drøftes. Kommune D beskriver og tar opp antallet timer som et tema når de skal fortelle om sine erfaringer med å tilrettelegge opplæringen for samfunnskunnskap på følgende måte:

Kommune D

Det er helt meningsløst, det er altfor lite tid og så har du en annen utfordring når det gjelder samfunnskunnskap. Når du underviser i norsk, så har du umåtelig mange timer å ta av og det er på differensiert nivå, men i samfunnskunnskap har du en samlet flokk som representerer alle nivå og jeg synes synd på den læreren som må forholde seg til dette. Det er jo en fordel at du er morsmållære, men likevel. Her er det altså ulike læringsnivå, enkelte med liten eller ingen utdanning, folk som har høyskole og flere mastere så det er kjempestor utfordring å være lærer å skulle drive opplæring på samfunnskunnskap. Så det er altfor liten tid mener jeg.

Representanten for denne kommunen snakker om timetallet i samfunnskunnskap med den erfaringen som han opplever og den kunnskapen de sitter igjen med på den skolen. At de som skal ha opplæring har et så forskjellig utgangspunkt i forhold til kunnskap, bidrar til at det blir en utfordring å gi det de trenger, når enkelte aldri har gått på skole mens andre har flere år på høyskole.

5.3.2 Nettressurs og bøker

I materialet kommer det fram flere uttalelser om nettressursen som ligger inne på samfunnskunnskap.no. Der ligger det informasjon til både den som skal undervise og til eleven selv. Den enkelte elev kan logge seg inn på nettportalen og lese på de forskjellige emnene. Det er i dag muligheter for 15 forskjellige språk og nettportalen er hele tiden under utvikling. Man kan også ta en nettest om samfunnskunnskapen. Jeg var selv inne og gjorde

testen, men undret meg over relevansen til spørsmålene. Det føles også veldig unaturlig å bare krysse av for å svare; for meg personlig så vises kunnskap bedre fram og man må utrede for svaret. Representantene hadde også en kollektiv forståelse om at flere språk manglet, men la likevel positiv vekt på mulighetene denne nettressursen gav. Det var da opp til den enkelte lærer hvor mye den ble brukt. En representant opplever at det mangler lærebøker og ordbøker på flere språk og gir uttrykk for at slikt materiell hadde gjort en forskjell i en positiv retning.

5.4 Sammenfatning

Representantene for kommunene tilrettelegger samfunnskunnskapsopplæring på bakgrunn av lærerplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere. Inntrykket er at alle representantene tilrettelegger samfunnskunnskapsopplæringen så godt de kan ut fra de ressursene de har, og at de stort sett er fornøyde med opplegget sett under ett. Selv om materialet viser variasjoner på tilretteleggingen, så er det ikke hovedfokuset i samtalene eller noe de trekker frem som et tema. Deltagerne trekker frem dyktige medarbeidere som ser muligheter og ikke begrensinger og som er kreative i sine løsninger.

På samme tid så sier representantene at de hører og ser hva som skjer rundt tematikken i demostasjonstogene som er blitt arrangert, og kjenner seg igjen i den beskrivelsen som demonstrantene formidler. Flere av representantene var opptatt av tverrfagligheten når det bosettes nye innvandrere og at flere må ta del i integreringen. Det er ikke slik at kommunene fremstiller sine programmer som perfekte, mye kunne i følge representantene til fordel ha vært bedre. Denne erkjennelsen tas i kapittel 6 videre og beskriver de obligatoriske prøvene sin betydning og hvordan dette påvirker opplæringen.

6. OBLIGATORISKE PRØVER

I dette kapitlet vil de ulike aspektene ved de obligatoriske prøvene bli trukket frem slik som karakterer, konsekvensen av ikke bestått, språkform og utformingen av prøvene. Dette er elementer i obligatoriske avsluttende prøver som representantene for kommunene spesielt trakk frem.

I hverdagen til representantene for kommunen er det utfordrende når det kommer lover fra offentlige instanser som vil ha en innvirkning i hvordan de tilrettelegger opplegget. Spesielt når det i dette tilfellet ikke er noen klare føringer for hvordan det skal se ut i praksis, bare når bestemmelsen trer i kraft og det er fra og med 1. september 2013 og hvem det gjelder. Begrunnelsen for å innføre obligatoriske avsluttende prøver i norsk og samfunnskunnskap er ønsket om å tydeliggjøre kommunens ansvar for å gi tilpasset opplæring av høy kvalitet og den enkelte og samfunnets behov for å få god dokumentasjon av resultatene etter gjennomført opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Forskriftene var ikke ferdige på tidspunktet da jeg intervjuet representantene for kommunene, så man vet ikke hvordan utformingen på prøvene ser ut. Det man vet er at hvis en person ikke består prøven eller unnlater å gå opp til obligatorisk prøve, medfører ikke dette noen sanksjoner (Introduksjonsloven 2012:57).

Deltagerne formidlet tanker rundt forvirringen i forbindelsen med gjennomføringen av de obligatoriske avsluttende prøvene og usikkerheten om at det snart skal tre i kraft. Tre av kommune hadde vært pilotkjøringstester og hadde da en del kunnskap om selve test formen. Følgende uttalelser kom fra noen av representantene:

Kommune D

Det vil i størst mulig grad være på deres eget språk og det er en kjempe utfordring som VOKs har. Da snakker vi kanskje om at det skal utvikles prøver på 25-30 språk og nå har de holdt på med 4-5 språk, norsk, engelsk, somalisk, arabisk og tigrinja.

Kommune C

Vi har vært med i et pilotprosjekt og prøvd det ut, resultatene ble sendt inn og registrert på data, så resultatene har vi ikke, men jeg tror elevene er veldig spent og

det er vi også selvsagt. Men vi har analfabeter også og vi lurert litt på om hva som tenkes der.

Kommune A

Det er en nettbasert prøve på et språk de forstår og så er det en prøve form som heter multiple choice som har tre svaralternativer og man krysser av for et. Det blir som når man tar førerkortprøven man krysser av for et alternativ.

Kommune B

Det vil være en utfordring med disse prøvene og jeg tror ikke de blir på morsmålet, da måtte prøvene foreligge på 200 språk eller noe sånt og det er det ikke snakk om. Men jeg tror at lærerne synes det blir bra, gjennomgangstonen er at det er bra at det stilles krav til den enkelte elev og at det ikke blir for enkelt. Så blir det spennende med utformingen av prøvene om det blir avkryssing eller om de selv må fylle ut svarene. Det er viktig at elevene har noe å strekke seg etter.

6.1 Konsekvenser for analfabeter

Representanten i kommune C snakket mye om analfabetene og uttrykket bekymring om hvordan de skulle testes, representanten beskriver testen som en datatest for skrive og lese kyndige. Og flere av de som kommer hit kan ikke lese og skrive så de som ikke kan det må ivaretas på en ordentlig måte. Slik det er i dag kan de som ikke kan lese og skrive ta førerkortet muntlig og det håper jeg kan være en mulighet her også, de får hjelp ves at noen leser opp spørsmålene muntlig og de kan svare muntlig også. Representanten sier det skal bli spennende å se hvordan selve gjennomføringen skal se ut for å få alle med seg.

6.2 Språkform

Representanten for kommune B er opptatt av omfanget på alle språkene testene må være på siden det skal være en test på deres eget morsmål må det foreligge prøver på mer enn 200

språk! En annen ting er hvordan spørsmålsformuleringen ser ut. Noen av lærerne gir uttrykk for at det kanskje blir for enkelt, usikkerhet om hvor skal listen legges og hva som vil bli konsekvensen om man ikke får bestått. Noen vil kanskje tenke seg at man får et mer utfyllende svar om de må svare på spørsmålene skriftlig og ikke krysse ut.

Flere påpekte at det ikke er lenge til de nasjonale prøvene skal gjennomføres og en representant undret seg om det reelt ville la seg gjøre før 1.1.2014. Og selv om flere av kommunene hadde vært pilotkommuner og var positive til at det kommer prøver hadde de flere spørsmål enn svar.

6.3 Sammenfatning

Utformingen og kommende praksis rundt de obligatoriske avsluttende prøvene, som trer i kraft 1. september 2013, er som materialet viser preget av store variasjoner og usikkerhet rundt praksisform. I tillegg løfter representantene frem tanker om at det ikke er lenge til loven trer i kraft og mye er fortsatt uklart.

Flere trakk frem de rent praktiske utfordringene som særlig gjelder de som er analfabeter, som en representant sa: «det vil være uoverkommelig for analfabeter». Deltagerne i materialet hadde flere spørsmål enn svar og når det kommer til obligatoriske avsluttende prøver både i form av form, størrelse, konsekvenser og betydningen av det. Selv om alle ønsket prøvene velkommen.

Flyktningene som kommer står i relasjon til det omgivende samfunn, og dermed er det viktig både for den enkelte og samfunnet og vite at de vet en del om det samfunnet de skal bo i. Denne erkjennelsen tas i kapittel 7. videre og beskriver hvordan representantene tolker den nye hverdagen til deltagerne i introduksjonsprogrammet, og hvordan samfunnskunnskapsopplæringen kan påvirke dem i deres hverdag på ulike måter.

7. DEN NYE LIVSSITUASJONEN

Dette kapitlet tar utgangspunktet i representantenes uttalelser om den nye livssituasjonen til deltagerne og hvordan den kan fremmes gjennom et godt program og samarbeid med andre som er berørte når flyktninger bosettes i en kommune. Representantene reflekterer over egen praksis og erfaringer, og det blir sett i relasjon til det helsefremmede arbeidet som gjøres i kommunen. Oppgaven kunne også ha beskrevet andre aspekter ved representantenes hverdagsliv i kommunen som økonomi, politikk, rutiner, staben som også er viktige elementer i deres hverdagsliv. Men disse elementene var ikke i hovedfokus i noen av intervjuene fordi hensikten med studien var deres erfaringsperspektiv for å belyse variasjonene, de obligatoriske avsluttende prøvene og helsefremmende arbeidet. I noen intervjuer kom andre elementer likevel opp, og de vil derfor bli beskrevet nærmere i de følgende underkapitlene.

Begrepet helsefremmende arbeid i den nye livssituasjonen til deltagerne er sentralt i oppgaven, likeledes de ulike aspektene ved migrasjonsprosessen og hvordan representantene selv presenterer temaet.

Helsefremmende arbeid som eget tema er relevant og interessant fordi helsefremmende arbeid tar utgangspunktet i opplevelse av sammenheng som Antonovsky (1996) mener er den viktigste faktorene som fremmer helse. Ulike perspektiver som fremmer helse spesielt den psykiske er et grunnleggende tema i oppgaven. Ved å studere temaet i de ulike kommunene kan det gis en beskrivelse av hvordan de ser på sitt eget program som et viktig bidrag som et integreringstiltak. For godt planlagte program som retter seg mot livs- og arbeidsmiljø, kan hjelpe mennesket til å oppnå en opplevelse av meningssammenheng (jf. Hummelvoll 2012). Dette blir spesielt viktig for denne gruppen mennesker som ikke har valgt å komme hit frivillig men er flyktninger med forskjellig type status som er midt inne i migrasjonsprosessen og som trenger å oppleve hverdagen rundt seg som meningsfull.

I migrasjonsprosessen det er å tilpasse seg et nytt samfunn er det mange veier å velge. Noen få velger å bli assimilert i det nye samfunnet og nærmest gir opp sin opprinnelige identitet og prøver å bli mest mulig lik nordmenn. Andre velger å ta avstand og isolerer seg fra det nye samfunnet. De aller fleste velger finner sin egen vei til å bli integrert, men det kan være en utfordring og kreve mye arbeid å finne ut hvordan man best kan leve med to kulturer.

Hva representantene i kommunene hevder å erfare gjennom sin hverdag med samfunnskunnskapsopplæringsprogrammet, er et overordnet tema for dette kapitlet og representantene samarbeider med andre instanser etter temaer, hensikt og behov.

Kommune A

Vi har seminarer for hele skolen hvor vi har fagfolk inne, for eksempel om vold i nære relasjoner. Når det diskuteres da deles gjerne gruppen opp mellom menn og kvinner. Ellers så pleier krisesentret og helsestasjonen å komme og legge fram ulike temaer i to runder hvert år med rom for diskusjoner og spørsmål. Det er ikke Helsestasjon på skolen her men den er bare ti minutter unna. Lærerne har samarbeid med politi, helsesøster og krisesenter men da blir det inne i klasserommene.

Kommune B

Vi har samarbeid med barnevernet, og så har vi hatt en traumeekspert som hadde et foredrag om traumer. Da delte vi inn i grupper og hadde temaet «Hva kan du gjøre hvis noen i din bekjentskapskrets blir retraumatisert eller sliter med traumer». Det at det ble styrt unna det personlige så det ikke var mine traumer men andres traumer man jobbet med i grupper. Det ble veldig godt mottatt som vi brukte helse dagen på og som vi kommer å gjøre igjen. Ellers så vet jeg det er eksklusjoner til både krisesenteret og fengslet, da det jobbes med de teamene i klassen.

Kommune C

Her trekker vi inn helsesøster og andre ressurs personer når det skal snakkes om helserelaterte temaer, det være seg psykisk helse eller barnevern. Så kommer også politi, krisesenter og incestsentret. Når helsesøster snakker om temaene seksualitet, prevensjon og kjønnslemlestelse deles gruppen inn i mann og kvinnegrupper. Vi har en mannlig lærer som tar mannsgruppa parallelt med kvinnegruppen, så det har vi et opplegg på. Siden vi har flere likemenn som tolker for oss når vi har gruppe undervisning, passer vi på å ha mann og kvinnetolker på de forskjellige gruppene. I læreplanen er det lagt vekt på diskusjon og refleksjon, så vi snakker mye om temaene vi gjennomgår. Ofte er det temaer som må fordøyas da de kanskje ikke har tradisjon på å snakke om barneoppdragelse eller barnerett fra sitt hjemland, så blir mange

nesten litt flaue av at vi her i landet snakker så åpent og fritt og noen synes det er ekkelt.

Kommune D

Vi samarbeider med flere andre, blant annet et prosjekt med Nav. Men i dag når du er her er vi så heldige og har en advokat som skal snakke om barnerett og han har vært her flere ganger. Han kommer fra Iran og vet hvordan det er å komme hit som ung mindreårig flyktning. Han kjører et foredrag på norsk og så sitter de i språkgrupper og hører på, da er det en i gruppen i kveld er det morsmål læreren som vil tolke for dem. Her på skolen har vi ikke helsesøster og undervisningen i samfunnskunnskap foregår på deres eget morsmål. De morsmål lærerne opplever jeg som en ressurs da de har kjent på kroppen det å komme hit som ny og da blir de som en kjentmann.

Her viser materialet at det er flere måter og samarbeide på med de ulike instansene. Representantene beskriver detaljert hvordan virkeligheten, er og forklarer det med konkrete tiltak og det viser at kommunene er sammensatte og komplekse. Alle kommunene gjør sine valg, og disse gjør de på bakgrunn av at de ønsker det beste for sine deltagere i programmet.

Kommune A peker i materialet på det som Øyvind Dahl (2001) sier er så viktig å tenke på i våre møter med fremmende mennesker, at vi har forskjellig innebygde kulturelle koder:

Det er så mange ting her som er helt annerledes her enn det de har i hjemlandet sitt, selv om de ordrett forstår det som blir sagt så er det ikke sikker de forstår hva vi legger i betydningen av det fordi de henger det på andre knagger. De har en annen erfaringsbakgrunn enn du har og det er ikke sikker stemmer når du hører noe.

Representanten er opptatt av viktigheten med å stille spørsmål og være mer nysgjerrig i møte med flyktningene og være interessert. Det er i tråd med hva Dahl (2001) tenker er viktig i møter mellom mennesker. At vi har en kulturrelativistisk holdning som går ut at enhver kultur må forstås ut fra sine egne forutsetninger, og ikke etnosentrisme som regner seg selv, sine egne verdier og oppførsel som bedre enn andres og bruker egne verdier som en målestokk for å vurdere andres.

Skal man kunne fremme den nye livssituasjonen til den enkelte, der mange har opplevd et kultursjokk ved plutselig å stå i en annen livssituasjon, der ens egne innebygde kulturelle

koder ikke har noen betydning noe mer. Derfor vil det være viktig og riktig slik som representanten i kommune A uttrykker det med en interessert og nysgjerrig holdning. Da reduserer man engstelse og usikkerhet og man oppnår målet i interkulturell kommunikasjon (Dahl, 2001).

7.1 Ekstramidler

I materialet kommer det fram at to av kommunene har erfaringer med søknader om ekstramidler til Integrerings- og Mangfoldsdirektoratet – IMDI, det går ut på at kommunen kan søke om å sette i gang ulike tiltak til å fremme livssituasjonen til flyktingen på bakgrunn av opplevelser som flyktingen har opplevd før han eller hun kom hit, men som kommer til uttrykk gjennom blant annet konsentrasjonsproblemer, søvnproblemer og lærevansker. Det er ikke bare skolen som kan søke om slikt tilskudd, det kan alle ledd i kommunen som har med integrering å gjøre.

7.2 Læreren en viktig kontaktperson

Representanten for kommune A er opptatt av å fortelle om den posisjonen læreren får for deltagerne i programmet, representanten omtaler læreren som *den viktige andre*. Og legger da vekt på at deltagerne gjerne kommer med brev de har fått fra NAV som de ikke skjønner og vil at læreren skal lese for dem. Læreren er en viktig person for mange og for noen den man kjenner best, spesielt i begynnelsen og da har man ikke mange å spørre. Dalgard og Sveaass (2010) er opptatt av de viktige ringvirkningene ved sosial støtte, og sier at å få informasjon og materiell hjelp er en måte dette kommer til uttrykk. En av representantene la vekt på den flate strukturen vi har her i landet, og at mange flyktinger kan misforstå lærerens vennlighet med å tenke at de er venner og noen lærere kan komme i en skvis. Det er viktig for skolen å tenke veiledning i forhold til lærerne men også å hjelpe flyktingene med å bygge opp gjensidige og støttende relasjoner.

7.3 Barnehageplass

En representant opplevde at de som hadde barn i barnehagealder måtte vente på å begynne på skolen, da det ikke er barnehageplasser tilgjengelige og at det ikke er opptak flere ganger i året. Det er også en gruppe kvinner som sitter hjemme og ikke stiller så mye krav. Den lokale helsestasjonen har et tilbud med åpen barnehage to dager i uka, som er et godt tiltak, og da er det en rådgiver som gir dem et tilbud sammen med ungene sine.

7.4 Plassering av skolen

Representanten for kommune A beskriver hvordan beliggenheten til skolen, som ligger i et kjøpesenter i sentrum, er en positiv plass å komme og ikke stigmatiserende. Det er ikke noe stort skilt bare en anonym dør som man bare går rett inn.

7.5 Språkpraksisplasser

Det er flere varianter av språkpraksisplasser men alle representantene er enige om at det er både viktig og bra. Det er noe forskjellig praksis hvem som ordner med det, men representanten for kommune A ønsket en høyere forankring i administrasjonen så det ble lettere å få språktreningsplasser. Videre ble det uttalt at det er viktig at hele kommunen er en del av integreringen og at det er et felles ansvar å prøve å trekke inn andre etater så mye som mulig, enten at de kommer og forteller eller at de kan komme på besøk og også i forhold til praksisplasser.

I kommune C har de en egen person som er ansatt på skolen som jobber opp mot bedrifter for å finne praksisplasser og også sommerjobber for elevene.

7.6 Sammenfatning

Migrasjon som tema har blitt gjort relevant på ulike måter historisk sett og Norge har vært et ganske ensartet land med hensyn til etnisk sammensetning. Men vi ser en gradvis utvikling at dette er i endring og det etniske mangfoldet påvirker både i små og store samfunn. Flere hendelser den siste tiden har satt søkelys på integreringen i Norge og mange mener det er viktig at de kjenner samfunnet de kommer til.

Representantene for de fire kommunene må forholde seg til integreringstiltaket introduksjonsprogrammet. Representantene tilkjenner en utfordring mellom idealer og realiteter i sine beskrivelser av tilretteleggingen i deres arbeidshverdag.

8. HELHETLIG TOLKNING

Dette kapittelet gir en kort sammenfatning av oppgavens viktigste empiriske funn og avsluttes med en konklusjon og forslag til videre forskning.

Opgavens hensikt var:

Hensikten er å undersøke hvordan nyankomne flyktninger gjennom et planlagt program – samfunnskunnskapsopplæringen – kan bidra til å fremme god psykisk helse og integrering og dermed å mestre stressende forhold og opplevelser som det er å komme ny til et fremmed land.

Det er en overordnet tanke at samfunnskunnskap er viktig for alle som bosetter seg i et land, enten det er frivillig eller ikke. Materialet viser at det er både utfordrende og krevende å iverksette et slikt program. Da det er mange involverte personer både de som skal utføre oppgaven, men også for mottagere av programmet. Tverrfaglig samarbeid og utveksling av kompetanse, der man har et felles mål er viktig for om programmet lykkes.

Under et møte på mitt arbeidssted utviklet seg til å bli en diskusjon om hvem som er best egnet til å undervise i helsefag. Jeg fortalte om mine intervjuer med representanter av fire kommuner, som tilrettelegger av samfunnskunnskapsopplæring spesielt i temaene Barn, Familie og Helse. Jeg fortalte om målene for opplæringen om å få kunnskap om blant annet boformer, verdier knyttet til barns rettigheter, vold mot barn og familiemedlemmer og ulike syn på barneoppdragelse. Det å få kjennskap om det norske helsevesenet og kunne samtale om psykisk helse og forebygge sosiale og helsemessige plager, er viktig for å fremme psykisk helse og bidra til integrering. Helsesøstrene lyttet interessert til mitt prosjekt og sa til slutt: «Ja, det er sikkert interessant det, men vi kan ikke tråkke i andres bedd, så vi spør ikke hvordan de underviser, vi gjør som vi pleier».

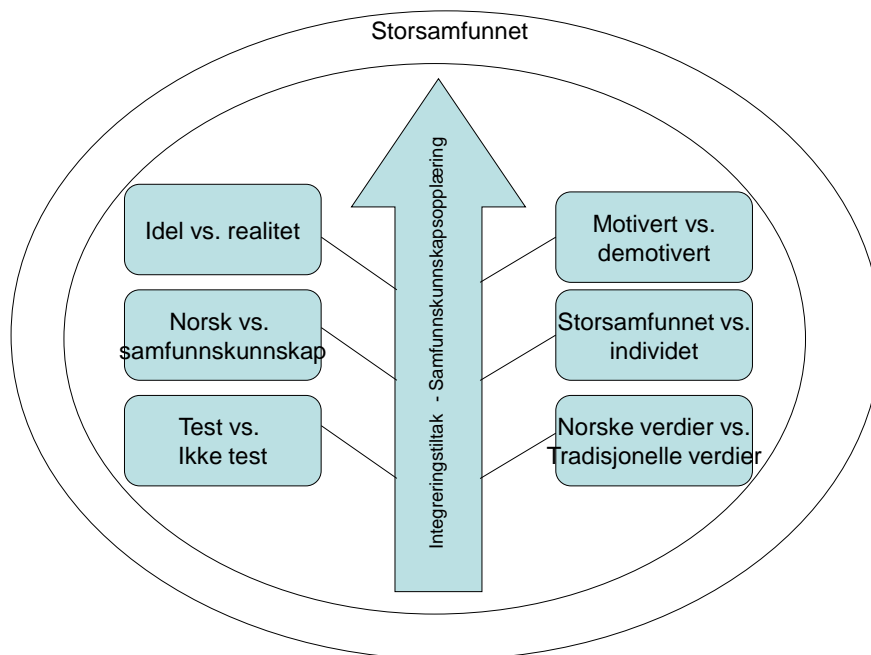
Dette møtet symboliserer på mange måter hele prosjektet; den grunnleggende tanken at vi gjør som vi pleier og så får de andre gjøre som de pleier. Men integrering handler om å jobbe sammen og utveksle kompetanse til det felles beste for de som kommer til landet vårt. Som Hauff (2007) sier at hverdagen i Norge faktisk påvirker den psykiske helsen til flyktninger sterkere enn de traumatiske opplevelsene fra hjemlandet. Å arbeide for å fremme psykisk helse er en oppgave som den enkelte har i sitt liv, men også alle de som jobber i offentlige etater i en kommune. Dermed blir et mål at man gjennom tverretatlig og tverrfaglig utvikler

helsefremmende strategier som skaper kunnskap til deltagerne slik at de mestrer livet i et fremmed land

Studien ønsker å se på et integreringstiltak som introduksjonsprogrammet, herunder samfunnskunnskapsopplæringen, og om denne kunnskapen om det norske samfunnet kan fremme psykiske helsen og integrering for deltagerne. Om helhetlig folkehelsearbeid som utformes slik at den enkelte kan leve et ønsket liv. Samtidig understreker min kollega at vi må tørre å etterspørre, være mer nysgjerrig på hvordan andre gjør ting. På denne måten vil det bli en enhetlig opplæring og man vil vite om deltagerne faktisk får det som blir lovet deltagerne.

Informantene beskrev en hverdag der mangel på motivasjon hos deltageren var en utfordring. Det kan være flere årsaker til dette, men representantene pekte på at det kan være store nivåforskjeller blant deltagerne og dermed er det utfordrende å favne alle sammen i undervisningen.

Jeg har beskrevet hvordan respondentene opplever tilretteleggingen av samfunnskunnskapsopplæringen i sin hverdag. Jeg vil gjennom figur 2 prøve å visualisere og sammenfatte funnene:

Figur. 2: Utfordringene i tilretteleggingen av samfunnskunnskap til nyankomne flyktninger.

Ideal vs. Realitet – Representantenes høyeste ønske for tilretteleggingen av undervisningen hadde vært om det var motiverte elever i en jevn klasse med tilgang til gode ressurser i alt fra bøker, utflukter og lærerressurser. Men realiteten er at de gjør det beste ut fra de ressursene de har med variasjon i motivasjon, klasser med store variasjoner og bøker som ikke dekker alle språk, og knapphet på tid som gjør at ting noen ganger går litt fort.

Norsk vs. Samfunnskunnskap – Deltagerne får 550 timer med norsk og 50 timer samfunnskunnskap. Mange deltagere ser ikke verdien av å lære samfunnskunnskap, men er mer opptatt av å lære seg norsk. Som oftest er det forskjellige lærere i disse fagene og det er viktig med en felles forståelse og kunnskap både blant lærerne og deltagere at man trenger begge deler, både å forstå det samfunnet man kommer til og gjøre seg forstått.

Motivert vs. Demotivert – Hvordan man skal forholde seg til deltagere som ikke er motivert til å gå på skolen er en utfordring. Det er viktig å kartlegge hva som er årsaken, flere av de som kommer har opplevd traumer som gjør det vanskelig å konsentrere seg, det være seg slag mot hode eller psykisk traumer som gjør at tankene er helt andre steder enn i klasserommet. Det er viktig med oppfølging av programrådgiver og eventuelt helsesøster eller andre som jobber med flyktingehelse i kommunen.

Test vs. Ikke test – Skal alt kontrolleres og hva skal man bruke testene til? Et av forskningsspørsmålene handlet om nettopp om obligatoriske prøver. Etter denne studien gjenstår flere spørsmål enn svar og jeg lurer på om ikke denne prøven settes i gang før tidlig. Jeg opplevde også at respondentene lurte på mye angående de kommende obligatoriske prøvene, både når det gjaldt utforming og konsekvensen av dem.

Økonomi vs. Sosial integrering – Samfunnskunnskapsopplæringen som går inn under introduksjonsprogrammet gjør den enkelte økonomisk integrert i samfunnet, når deltagerne får introduksjonslønn, men opplevelsen av å være sosialt integrert er noe annet. Samtidig er introduksjonsprogrammet som et godt planlagt program med på denne prosessen og er dermed viktig.

Storsamfunnet vs. Individuell integrering - Det offentlige har tilrettelagt for et integreringstiltak i dette tilfellet introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktinger. Her får de opplæring i norsk og samfunnslære og informasjon om viktige ting ved det norske samfunnet. I et brukerorientert samfunn har brukeren selv større ansvar for egen integrering.

Norske verdier vs. Tradisjonelle verdier – hvilke verdier er det som undervises i og hvem er premissleverandør for det? Materialet viser at informantene beskriver et dilemma når det lett blir undervist i det «ideelle» mens den praktiske hverdagen ser annerledes ut.

8.1 KONKLUSJON

Samfunnskunnskapsopplæringen slik som figur 2 beskriver, viser hvordan representanter for disse fire kommunene har utfordringer i tilretteleggingen av samfunnskunnskap. Hvordan de sliter mellom den ideelle opplæringen og hvordan det faktisk ser ut i praksis. Studien beskriver hvordan samfunnskunnskapsopplæringen praktiseres ulikt i de fire kommunene med forskjellige metoder for opplæring, samtidig som alle har felles mål i læreplanen og det beste for sine elever. Studien tolkes i lys av helsefremmende arbeid i form av et godt planlagt program til marginaliserte grupper som skal fremme psykisk helse, dette sett i sammenheng med integreringsprosessen med at de får kunnskap om det samfunnet de kommer til.

Den erfaringskunnskapen representantene formidler, er at samfunnskapsopplæringen i temaene Barn og familie og Helse oppleves ulikt i de forskjellige kommunene. Samtidig som de har en offisiell læreplan å forholde seg til, er det mange ulike veier til målene. Som en representant påpekte: «Hadde jeg spurt de tolv lærerne der ville jeg fått tolv forskjellige svar, så det er mange ulike perspektiver». Jeg argumenter likevel for mer dialog og brobygging mellom de ulike samarbeidspartnerne til læringsstedene som en tilnærming til disse viktige og interessante temaene er. Jeg mener ikke at helsepersonell skal gå inn å ta over for opplæring i alle delene av temaene Barn og familie og Helse, men jeg argumenter for at det er viktig med et samarbeid på tvers av faggruppene og se det som et felles mål for flyktningene at de får en best mulig integrering både sosialt, økonomisk og kulturelt.

Jeg tenker det er en unik mulighet i å fremme god helse blant flyktningene med å se på den mulighetene læringsstedene representerer. Det bør diskuteres om beliggenheten til læringsstedene noen ganger kunne vært annerledes. Jeg lurer på hvorfor ikke de ikke ligger ved siden av eller i samme bygget som en norsk skole. På de skolene jeg gjorde mine intervjuer, var alle elevene over 18 år og da er det naturlig å tenke seg læringsstedene på en høgskole eller videregående skole. Siden flere av læringsstedene ikke har fast tilknytning til

helsesøster, vil en annen beliggenhet kunne løst den utfordringen om læringsstedene hadde ligget sammen med en norsk skole.

Da er det også naturlig å tenke seg felles kantine som et sosialt møtested der man naturlig er sammen rundt et eller flere måltider. Flere rapporter sier at flyktningene opplever sosial isolasjon og savner norske venner. En felles kantine hadde vært en naturlig arena der man møtes på tvers av hvor man kommer fra. Nå er det ikke alle steder der flyktningene bor det er en høyskole men der det hadde vært en mulighet er det kanskje en ide. På en høyskole så begynner det studenter fra hele landet og der er man påpasselige med å finne ulike tiltak som skal fremme at studentene blir kjent med hverandre.

Det å tenke videre på begrepene helsefremmende og integrerende arbeid vil være berikende og spennende. Samtidig er det nødvendig å få flyktingenes stemme frem for at en vellykket integrering skal kunne skje. Jeg argumenter for at man kan ikke vite hva noen vil hvis det ikke synspunktene til dem det gjelder etterspørres. Jeg har samtalt med et utvalg av representanter for noen kommuner og det fremkommer i materialet store variasjoner i tilretteleggingen av samfunnskunnskapsopplæringen. Men det fremkommer ingen dialog mellom de som tilrettelegger og flyktingene om noe kunne vært gjort annerledes. Å arbeide med integrering enten det er i form av et læringssenter eller andre integreringstiltak uten å etterspørre og lytte til de det faktisk gjelder, er etter min mening ikke en brukbar, helhetlig arbeidsmåte.

Representantene i materialet formidlet på forskjellige måter utfordringene i sin hverdag. Mye får de til ved å være kreative og gjøre det beste ut av de resursene de har og jeg er imponert hvordan de klarer å sy sammen et rimelig fungerende opplegg med en trygghet på at det de gjør faktisk er godt nok.

8.2 VIDERE FORSKNING

I min studie finnes det spørsmål som ikke blir besvart og temaer som ikke blir tatt opp. Jeg har forslag til videre forskning og undersøkelse:

En studie der antallet kommuner økes, da hadde man fått et større bilde av opplæringen og det vil være lettere å si noe om det er tilfeldig at variasjonene er så store eller om det er på bakgrunn de valgte kommunene.

Det kommer flyktninger fra mange forskjellige områder, med ulike erfaringer fra både kultur og tradisjon. Man ser at noen flyktninggrupper klarer seg bedre enn andre og det er interessant å vite hva de gjør og hvilke tanker de har om temaet. Opplæringen er lik om man kommer fra det ene eller andre landet, vil noen grupper trenge noe ekstra for at integreringen vil oppleves bedre?

Et annet tema som hadde vært interessant å vite mer om er hvordan menn og kvinner opplever opplæringen, så en studie der kjønnsperspektiv spiller en rolle og likeledes alder til deltagerne.

En studie der man skiller mellom de som kommer som overføringsflyktninger det vil si de som kommer rett til en bostedskommune, kontra de som bor en periode i mottak. Vil det være ulike tilnæringsmetoder som trengs, da en gruppe har bodd i landet en periode før de kommer til en bostedskommune mens den andre gruppen kommer direkte. Vil en biveileder gjøre en forskjell.

9. Litteraturliste

AID (2007a) <http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/rapporter> *Evaluering av tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og implementering av rett og/eller plikt til opplæring.*

Antonovsky, A. (1996). The salutogenetic model as a theory to guide health promotion. *Health Promotion International*, 11 (1): 11-18.

Almvik, A & Borge, L. (2012). *Psykisk helsearbeid i nye sko*. Bergen: Fagbokforlaget.

Austveg, B. (1989). *Helsearbeid og innvandrere: Mangfold, sunnhet og sykdom*. Otta: Tano A.S.

Barbosa da Silva & Anderson, M. (1991). *Vetenskap og människosyn i sjukvården. En introduktion till vetenskapsfilosofi och vårdetik*. Uppsala: Teologiska Institutionen, Uppsala universitet.

Borg, M. (2012). Arbeid, aktivitet og mening. I: Almvik, A. og Borge, L. (red.): *Psykisk helsearbeid i nye sko*. Bergen: Fagbokforlaget

Cullberg, J. (1975). *Kris och utveckling*. Stockholm: Natur och Kultur

Cullberg, J. (2008). *Mennesker i krise og utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget

Dahl, S. & Sveeas, N. & Varvin, S. (2006). *Psykiatrisk og psykososialt arbeid med flyktninger – veileder*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Dahl, Ø. (2001). *Møter mellom mennesker: Interkulturel kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Dalland O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Dalgard, O.S. og Sveaass, N. (2010). Fra psykisk stress til sosial mestring. I: Kumar, B.N. og Viken, B. (red.): *Folkehelse i et migrasjonsperspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget

Eide, H.T. (2013). <http://ostforsk.no/images/notater/052013.pdf>

Elmar, C.K. (2012). <https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/5978/94454296.pdf>

-
- Egidius, H. (2006). *Psykologisk leksikon*. Oslo: Aschehoug.
- Eriksen, T.H. (1997). Kultur, kommunikasjon og makt. I: Eriksen T.H. (red.): *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Erikson, M. & Lindstrøm, B. (2008) A salutogenetic interpretation of the Ottawa charter. *Health Promotion International*, volum 23, issue 2, s. 190-199.
- Friis, S. & Vaglum, P. (2002). *Fra ide til Prosjekt - en innføring i klinisk forskning*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Gilbert, S., Stænicke, E., Engelstad, F. (2012). *Psyke, kultur og samfunn. Perspektiver på indre og ytre virklighet*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Hansen, I. (2009). *Helsearbeid i et flerkulturelt samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Hauff, E. (2007). <http://www.psykiskhelse.no/index.asp?id=27215>
- Holte, J.S. & Hummelvoll, J.K. (2004) *Den spesialiserte generalisten. Den psykiske helsearbeiders kjernekompetanse og faglig selvforståelse innen kommunal pleie- og omsorgstjenester* (Høgskolen i Hedmark Notat nr.2, 2004). Elverum: Høgskolen i Hedmark
- Hummelvoll, J.K. (1995). *Psykiatrisk sykepleie i et folkehelseperspektiv. En studie av hvordan en holistisk-eksistensiell psykiatrisk sykepleiemodell bidrar i folkehelsearbeid*. Gøteborg: Nordiska helsovårdshøgskolan.
- Hummelvoll, J.K. (2012). *Helt – ikke stykkevis og delt. Psykiatrisk sykepleie og psykisk helse*. Oslo: Gyldendal Akademiske
- Jenkins, R. (1997). *Rethinking ethnicity. Arguments and explorations*. London: SAGE Publications.
- Katralen, T.M.S., Kindt, M.K., Johnsen, C.D., Rønning, L.B., Yousefi, A. (2008). *50 timer samfunnskunnskap: En brukerundersøkelse*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Kristoffersen, N.J. (1998). *Generell sykepleie 1: Fag og yrkesutvikling, verdier og kunnskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

-
- Kumar, N.B. & Viken, B. (2010). *Folkehelse i et migrasjonsperspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2010). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Langdridge, D. (2006). *Psykologisk forskningsmetode: En innføring i kvalitative og kvantitative tilnærminger*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Lerfaldet, H. (2006). *Integrering – på hvilke premisser?*. Masteroppgave ved Sosialantropologisk Institutt. Universitetet i Oslo.
- Lundby, G. (2008). *Historier om terapi: Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Magelssen, R. (2008). *Kultur – sensitivitet, om å finne likhetene i forskjellene*. Oslo: Akribe.
- Mæland, J.G. (2010). *Forebyggende Helsearbeid: Folkehelsearbeid i teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordisk Tidsskrift for familie- og relasjonsarbeid (2011, nr.3) *Fokus på familien*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Patel, P. & Davidson, B (1999). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera – en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Rundskriv Q-20/2012 *Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere* (introduksjonsloven).
- Seikkula, J. (2000). *Åpne samtaler*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Solheim, I.H. (2013). *Identitet, kropp og hverdagsliv i et folkelig perspektiv - og erfaringskunnskapens plass innen folkehelseetnkningen*. Karlstad: Universitetstrykkeriet.
- Stortingsmelding nr.6 (2012-2013). *En helhetlig integreringspolitikk: Mangfold og fellesskap*.
- Søderlindh, E. (1984). *Invandringens psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.

Tidsskrift for psykisk helsearbeid (02/2010). *Maktesløs i ventetida: Asylsøkeres hverdagsliv og mental helse* s.153-163. Oslo: Universitetsforlaget.

Varvin, S. (2003). *Flukt og eksil: traume, identitet og mestring*. Oslo: Universitetsforlaget

Vox Nasjonalt Fagorgan For kompetansepolitikk (2012). Læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere.

Vox Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet (2005). Metodisk veiledning: Læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere.

Widerberg, K. (2005). *Historien om et kvalitativt forskningsopplegg- en alternativ lærebok*, oversatt av Kari Bolstad, 2. opplag. Oslo: Universitetsforlaget

Ødegård, Ø. (1932). *Emigration and Insanity. Acta Psychiatrica et Neurologica Scandinavica*. Copenhagen: Levin og Munksgaard Publishers

10. Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til deltagerne i forskningsprosjektet

Vedlegg 2: Intervjuguide

Vedlegg 3: Samtykkeskjema

Vedlegg 1

Forespørsel til å delta i en undersøkelse om samfunnskunnskapsopplæringen for voksne innvandrere.

Mitt navn er Trude Ødegård. Jeg er mastergradsstudent ved Høgskolen i Hedmark, Avdeling for folkehelsefag, Elverum. Hensikten med mastergradsstudien er å få ny og dypere innsikt i hvilke erfaringer kommunene har i forhold til å tilrettelegge samfunnskunnskapsundervisningen, spesielt i emnene Barn og familie og Helse. Jeg er interessert i å intervjuer de som tilrettelegger undervisningen om:

- Hvordan tilrettelegger dere opplæringen i emnene Barn og familie og Helse?
- Hvordan tenker dere at utformingen av de obligatoriske prøvene skal se ut når ordningen trer i kraft?
- Hvordan arbeides det i programmet for å bedre den nye livssituasjonen til deltagerne spesielt med tanke på at mange har traumeerfaringer?

Etter en tid vil du få et referat fra intervjuet som du skal lese igjennom for å godkjenne eller gi tilleggskommentarer enten skriftlig eller på mail. Deretter vil intervjuene analyseres og brukes i min masteroppgave i psykisk arbeid.

Hva innebærer studien?

Det innebærer at du deltar i et intervju på 45 minutter- til 1,5 timers varighet. Intervjuet vil ha preg av en uformell samtale med utgangspunkt i en intervjuguide. Hvis du ikke har noe imot det, vil intervjuet bli spilt inn på bånd. Du avgjør selv om det er enkelte spørsmål du ikke ønsker å besvare.

Hva skjer med informasjonen som du gir?

Alle opplysninger du gir vil bli behandlet fortrolig og vil bli anonymisert. Dataene blir oppbevart på passordbeskyttet pc. Lydopptakene slettes ved prosjektslutt høsten 2013.

Frivillig deltagelse

Det er frivillig å delta i undersøkelsen. Dersom du ønsker å delta, ber jeg deg skrive under på vedlagt samtykkeerklæring. Du kan når som helst trekke deg fra undersøkelsen uten noen

begrunnelse så lenge undersøkelsen pågår. Dersom du ønsker å trekke deg, kan du melde fra til Trude Ødegård.

- Forskningsansvarlig veileder: Professor Jan Kåre Hummelvoll
- Masterstudent / psykiatrisk sykepleier Trude Ødegård

Intervjuene utføres av Trude Ødegård og spørsmål om undersøkelsen kan rettes til henne eller hennes veileder. Undersøkelsen er vurdert og godkjent av Avdeling for Folkehelse, Høgskolen i Hedmark.

Kontaktpersoner:

Trude Ødegård

trubryn@online.no

Mobil nr. 9904947

Jan Kåre Hummelvoll

jan.hummelvoll@hihm.no

Tlf. 62430214

Elverum, den 15.02.2013

Vennlig hilsen

Trude Ødegård

Vedlegg 2

Intervjuguide:

- Hvordan og hvem tilrettelegger opplæringen for emnene Barn og familie og Helse her i kommunen?
 - Hva er det som faktisk gjøres?
 - Er det på et språk deltagerne forstår?
 - Hender det at dere må bruke tolk?
 - Hvilke tanker har du om fruktbarheten av dette opplegget?

- Hvordan tenker dere at utformingen av obligatoriske prøver skal være når det trer i kraft 1. september 2013?
 - Vil det være karakterer på prøvene?
 - Eller bestått ikke bestått?
 - På hvilket språk vil prøvene være på?
 - Hvilke tanker har du om denne formen for prøver?
 - Er det noe dere i kommunen har savnet?

- Hvordan arbeides det i programmet for å fremme den nye livssituasjon til deltagerne spesielt med tanke på at mange har traumeerfaringer?
 - Hva er det kommunen gjør i dag?
 - Hva er det eventuelt kommunen planlegger framover?
 - Samarbeider dere med for eksempel med Helsestasjonen eller Familievernkontoret eller andre i kommunen om dette?
 - Hvordan ser du for deg et sånt program eller samarbeid?

Vedlegg 3

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt skriftlig informasjon om undersøkelsen, og er villig til å delta:

Sted: _____ Dato: _____

(underskrift)